

*A XXIV. Honismereti Akadémia,
Csongrád*

Megnyitó

Tisztelt Honismereti Akadémiások!
Kedves Barátaim!

A millicentenárium ünnepi esztendejében és a magyarországi iskolák büszke ezredfordulóján nagy tisztelettel és szeretettel köszöntöm a Honismereti Akadémia hallgatóit, előadóit és rendezőit.

Évtizedek óta dolgozom a hazai honismereti mozgalom vezérkarában *nehéz körülmények* között. Mindig a nemzet és a szülőföld rezonátorának éreztem magam és mozgalmunkat, ezért is volt *múltunk történelme* a számunkra mindig *a jövődő történelme* is. Amikor visszafelé mentünk kereső és kutató szemmel történelmünkben, *mindig előbbre jutottunk!* Leírt gondolataink szülőföldünk és egész életünk honismeret-történelmének voltak fénylő bizonyítékai. Elméleti gyökérzetű honismeretünk hazánkban már 260 éves múltra tekinthet vissza, szervezett formájában azonban csak 36 éve folyik nemzetünk *történelmi reflexeinek* a küzdelme, teher alatt növő élete során.

Amikor tartóssá vált a *nemzet nyugtalansága* a diktatúra kemény esztendeiben, *azonnal* észrevette, hogy írni kezdték a *nemzet ellen a történelmet*. Ekkor támadt fel és állt csatasorba egy misszionáriusi elhivatottságú, a nemzet élniakarásától megfertőzött *szekértábor*, amely egészséges patrióta ösztönével, vonzó haza- és szülőföldszeretetével kiépítette a maga számára a *honismereti mozgalom keretében nemzeti tudata környezetvédelmét*, és azt szolgálni kezdte a magyarság mandátumos értelmiségi „összeesküvésével”: a Notitia Hungariae történelmi gyökérzetű mozgalmának a kereteiben.

Közben mozgalmunkra is ráköszöntött az ünnepi 1100. esztendő, és azt vettük észre, hogy napjainkban – a jubileumi esztendőben is – katasztrófálisan súlyos sorskérdések zúgnak a nemzet ege fölött. Köztük is a vészhelyzetben lévő, s erkölcsében lecsúszott társadalmunk állapota, annak oktatási és tudományos intézményeinek a sorsa, köztük is az iskolák legfőbb személyiségeinek: a tanárok és az oktatók életének a kritikus volta, majd a hazai egészségügy lefelézuhanása – közegészségügyünk kórházaitól a klinikák intézményéig –, tudományos életünk a közművelődési, közgyűjtésményi hálózatunk egyre oxigéntelenebb levegőjéig és honismereti mozgalmunk egyre szerényebb támogatásáig.

Vajon mi lesz a nemzet holnapjával? Vajon ki rajzolja fel a kisnemzetek tudásának igazi kitöréséhez a frontokat: a *nemzet jövőképét*, hisz nemsokára be kell lépünk majd nemzetünkkel együtt a harmadik évezredbe.

Nehéz gazdasági viszonyokról szónokolunk napjainkban. És én mégis szeretném idézni régiómban azt az öt esztendőt, amelyben a trianoni békekötés után a kultuszminiszterek történész-mintaképe: Klebelsberg Kunó irányította a magyar kultúra sorsát.

Eötvös népiskoláját az 1926. évi VII. törvénycikkkel befejező munkáját, amelyet az Alföldön: a Duna-Tisza közén 5000 objektumból álló tanyai-iskolaépítési akcióval kezdett és fejezett be, amelynek utolsó intézményét: az 5000.-et 1930. október 15-én avatták fel Szegeden: a rókusi iskola felavatásával. A „nagy történelmi igazságtalanságot” az Alföld népén Klebelsberg az iskolákkal tette helyre, jövőképző kultúrcentrumaival, pedig akkor sem volt gazdagabb az ország.

Kedves Hallgatóm! Szeretném a figyelmet felhívni az ünnepi esztendőben a *nemzet stabilitására* és a nemzet tudat erősítésével és felragyogtatásával iskoláinkban tanuló fiatalságunkat, hogy véglegesen megnyerhessük őket a *nemzet szolgálatában álló tudás számára*. Aligha tudjuk átvinni a 2000. esztendőbe nemzetünket, ha ki nem tudjuk szabadítani acsarkodó politikai, gazdasági, kulturális és erkölcsi mélypontjából. Az iskolák nyelvére lefordítva mondandóinkat: a *Nemzeti Alaptantervből aligha hagyhatjuk ki a honismeret-történelmünk munkáját és oktatását*. Csak a *haza földjére írott történelem* tanítása lehet a nemzet igazi „emelytyűje”. Semmiféle parttalan liberalizmus nem számúzheti történelmünk alapigazságait, amelyeket történészeink és politikusaink némelyike hangoztat kérdőjelként, cáfolva és meghazudtolva általuk a nemzet tekintélyét.

Ám morális tekintetből még az is kívánatos lenne, ha a reformkor Kölcsénye után újból elkészíthetnék a magyar ifjúság részére az *új parainéziseket*: erkölcsi célzatú és tartalmú nemzet tudat nevelést szolgálva.

Az ünnepi esztendőről kezdve ezért be kellene építeni az Árpádház nemzeté válásának nagy gondolatát történelem oktatásunkba. A bencés és a reformáció iskolakultúrájának pedig a nemzeti önismeret és öntudat sugárzását iskoláink életébe és készülő közoktatási törvényünkbe! Hamisan cseng az az európaiság, amely idegenkedik a nemzet fogalmától! Csak így lehet megakadályozni, hogy ne süllyedjen tovább nemzeti tudatunk barométere, ne fogyjon történelmünk oxigénje, és megszabadulhassunk a nemzet ezredvégi tanácstalanságától, szellemi erőtlenségéből, lefelé zuhanó erkölcselenségéből és pusztító acsarkodásától. A nemzet az ezredfordulón csak akkor tudja értékes jövőképét megrajzolni a maga számára a honismereti mozgalom segítségével, ha morális élete alacsonyra süllyedt állapotából minél előbb ki tudja szabadítani magát. Nemzettudata és erkölcsi élete magasra emelésével ünnepelhetné a legméltóbban a magyarság az 1100. esztendőt!

Kedves Hallgatóm! Ezekkel a gondolatokkal köszöntöm a csongrádi honismereti akadémia áldozatos munkát végző szervezőit és megteremtőit! Köszöntöm a régió népét és annak vezetőit és kívánok minden hallgató számára gazdag és eredményes időtöltést s gazdag élményeket. Kívánom, hogy az itt szerzett tudás *kitörési pont* lehessen egy kis nemzet honismereti szekértáborá számára a millicentenárius esztendejében: belépve a *honfoglalás szentélyébe!*

A XXIV. Csongrádi Honismereti Akadémiát ezekkel a gondolatokkal megnyitom.

Kanyar József

A Honismereti Szövetség elnökségének munkájáról

Az 1995. június 30-i küldöttgyűlésen megválasztott új elnökség szeptember 8-án tartotta alakuló ülését, melyen megfogalmazták a küldöttgyűlés állásfoglalásából valamint az éves munkatervből adódó tennivalókat.

I. Szervezeti életünk folyamatosságát ennek megfelelően szerveztük. Az elnökség négy alkalommal ülésezett (szeptember, december, január, május). A szeptemberi ülésen fölvetődött az Alapszabály néhány hiányossága, pontatlansága, amelyek a működés során derültek ki, a küldöttgyűlés menetében, a választásban is éreztetve hatásukat. Az elnökség ezért úgy döntött, hogy módosított Alapszabályt terjeszt a következő küldöttgyűlés elé. A módosító javaslatok megfogalmazására dr. Kováts Dániel vállalkozott – mely szöveget előzetes véleményezésre valamennyi egyesületnek megküldtünk. A választási gyakorlat választási ügyrend kidolgozását is szükségesé teszi. A javaslat kidolgozására Gészné Kocsis Mártát kérte föl az elnökség. Sor került a Honismeret folyóirat 11 tagú szerkesztőbizottságának újjáválasztására is. Az elnökségi ülésekről készült emlékeztetőt megküldtük a megyei egyesületeknek.

Az újjáválasztott *kuratórium* két alkalommal ülésezett, melynek során áttekintették a Szövetség anyagi helyzetét, a pénzügyi feltételek bővítésének lehetőségeit, a pályázatokon való részvételt.

A *módszertani munkabizottság* ülésén megfogalmazott ajánlásait az elnökség elé terjesztette. A *határon túliak munkabizottságának* tagjai az „Emese álma” vetélkedő szervezésében működtek közre. A *tábori munkabizottság* 1995-ben elbírálta a tábori pályázatokat és javaslatot tett az 500 000 Ft támogatási összeg elosztására. Javaslatunkra az elnökség 1996-ban is elkülönített 500 000 Ft-ot a honismereti táborok támogatására, melyet pályázatok alapján, a bizottság javaslata szerint ítélünk oda.

II. Rendezvényeink sorában kiemelkedő volt az „Emese álma” – Mítosz és történelem című 1100. évfordulós vetélkedő, amely több hónapra át komoly munkát jelentett elnökségünknek és megyei egyesületeinknek egyaránt. A hazai 1430 és a határon túli 150 csapat legjobbainak (28 illetve 8 csapat) május 4-én volt a három éves folyamatot is lezáró országos döntője Székesfehérváron. Az általános iskolások legjobb 24 csapata május 11-én mérte össze tudását. (A vetélkedőről külön tartalmi és pénzügyi beszámoló készül.)

Elnökségünk eredményesen működött együtt más szervezetekkel, intézményekkel is:

– július 26-28-án Sopronban került sor a *Helyismereti könyvtárosok II. Országos konferenciájára*, melynek szervezéséhez, tartalmi munkájához és költségeihez egyaránt hozzájárultunk;

– október 27-én a Hadtörténeti Intézet és Múzeummal, valamint a Nemzeti Múzeummal közösen tudományos konferenciát szerveztünk *Az I. és II. világháborús embervesztések, katonai emlékhelyek, temetők, katonasírok, kegyeletörzés* témakörben;

– november 22-én az *Anyanyelvápolók Szövetsége Balassagyarmaton szervezett anyanyelvi vetélkedőjének országos döntőjén* vettünk részt és adtuk át a díjakat néhány diáknak;

– december 8-án az Erdélyi, a Hunyadi, a Rákóczi Szövetséggel közösen, a Magyarok Világszövetsége támogatásával emlékülést szerveztünk a *75 éve kisebbségbe szakadt magyarság sorskérdéseiről*.

III. Bár az ifjúsági munkabizottságot még mindig nem sikerült működésképesen létrehozni, elnökségünk e téren is jelentős munkát végzett:

– tagszervezeteink mintegy 80 honismereti tábort szerveztek, közülük 43 tábor költségeihez járultunk hozzá a tábori munkabizottság javaslata alapján. A táborok résztvevői elsősorban általános és középiskolás diákok voltak, kisebb arányban főiskolások

és egyetemi hallgatók – összesen mintegy kétezren. Tizenkét táborban határon túli fiatalokat is vendégül láttak, bevonva őket a tábor jellegének megfelelő munkába;

– a három évesre tervezett „Emese álma” vetélkedő harmadik, befejező fordulójában mintegy ötezer diák vett részt, több száz tanár felkészítő munkájával. A legeredményesebb csapatok honfoglalási emléktúrára (lovastúra) ill. honismereti táborokban vesznek részt. A határon túli csapatok jutalma a mesztegyői nemzetközi táborban való részvétel augusztusban: 72 általános iskolás diák pedig a Vésztő-Mágor-i tábor résztvevője lesz jutalmként.

– több megyében (Fejér, Tolna stb.) helyi, megyei vetélkedőt szerveztek általános iskolás gyerekeknek a honfoglalás korából.

IV. Szövetségünk közreműködött a *helytörténeti pályázat* 1994. évi meghirdetésében, a Nemzeti Múzeummal közösen. A pályázatra 170 felnőtt és 77 ifjúsági pályamunka érkezett. A Nemzeti Múzeum muzeológusainak javaslata alapján 16 pályadíj átadására kerül sor 1996-ban. Szövetségünk két harmadik helyezett dolgozatot díjaz a felnőtt kategóriában.

A Szövetségünk által kiírt embléma pályázat sajnos eredménytelennek bizonyult. A bíráló bizottság a beérkezett tervek között nem talált olyat, amely a Szövetség eszméjét értékelhetően tartalmazta volna.

V. A *Honismeret* folyóirat megjelenését sikerült zökkenőmentesen kéthavonta megoldani. A nyomdaköltségek növekedése miatt azonban a példányszámot 2000-ről 1500-ra csökkentettük. Előfizetőink száma jelenleg 972.

VI. A határon túli szervezetekkel való kapcsolattartás jegyében elnökségünk képviselőiben részt vettünk Kolozsváron az EMKE fennállása 110. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencián. A honismereti vetélkedő kapcsán jártunk a Vajdaságban és Szlovéniában.

Bartha Éva

(Dudás Lajos felvétele)

A Számvizsgáló Bizottság jelentése

Az Országos Honismereti Szövetség Számvizsgáló Bizottsága megbízásának megfelelően ellenőrizte, megvizsgálta a Honismereti Szövetség gazdálkodási, számviteli rendjét, bizonylati fegyelmét. A vizsgált időszak: 1995. június 22 – 1996. június 14.

1. *A könyvvitel rendje* megfelel az állami pénzügyekről szóló, valamint az 1991. évi 18. számú új számviteli törvény előírásának, melynek értelmében a Honismereti Szövetség egyszeres könyvvitel vezetésére kötelezett. A Honismereti Szövetség Alapítványa, valamint a Honismereti Szövetség egyéb pénzeszközeit elkülönítve kezelik az OTP Rt. Budapest V. kerületi fiókjánál. Ennek megfelelően két naplófőkönyvben – elkülönítve történik a könyvelés is. A két naplófőkönyvet az illetékes adóhatóság hitelesítette: a 19624930/1990.06.20., illetve a 196244947. szám alatt.

2. *A számvitel bizonylati rendje, a bizonylati fegyelem.* A Honismereti Szövetség tartalmi munkája érdekében történt pénzforgalomról, gazdasági műveletről minden esetben bizonylatot állítottak ki.

A gazdasági műveletek folyamatát tükröző bizonylatok adatait naprakészen, pontosan rögzítették a számviteli nyilvántartásokban. Az előírásnak megfelelően tartalmazzák a bizonylatok a könyvviteli elszámolásokhoz szükséges egyéb adatokat és technikai megjelöléseket is; megjelölik az eseményeket, melynek érdekében a költség felmerült és a kifizetés célját is feltüntetik. Az ily módon záradékolt bizonylatot a gazdasági ügyintézőn kívül a Szövetség választott vezetői is ellátták aláírásukkal – hitelt érdemlően igazolva a gazdasági műveletek mennyiségi és minőségi adatainak valódiságát.

A naplófőkönyvek és a hozzátartozó bizonylatok adatai közötti egyeztetés és ellenőrzés lehetősége logikailag zárt rendszerben biztosított: a banki- és a pénztárforgalom könyvelése időrendben történik (visszahivatkozással); napi egyenleg és negyedéves záróegyenleg kimutatásával. A számviteli nyilvántartásokba szabályszerűen kiállított bizonylatok alapján történtek a bejegyzések – pénzügyi számlakivonatok bevételi és kiadási pénztárbizonylatok kíséretében –, melyek az alaki előírásoknak is megfelelnek.

Az 1995. naptári év végén elkészült a záróegyenleg és ennek alapján az adóbevallás a pénzügyminiszter 62/1988. számú rendelete és a módosítások figyelembevételével; az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény értelmében. Az 1996. évi kifizetések-nél, adóelőleg levonásoknál már figyelembe vették az Országgyűlés által 1995. december 5-én elfogadott, 1996. január 1-től hatályos módosításokat is.

A bizonylatok tárolása és megőrzésének rendszere előírászerű: időrendi sorrendben, évenként elkülönítve, a naplófőkönyveknek megfelelően besorszámozva; a bankkivonatok és a pénztárbizonylatok mellékleteikkel, az alapbizonylatokkal együtt zárt irodahelyiségben, elkülönítve, biztonságosan vannak tárolva. Ez a rendszer lehetővé tette – a könyvelési feljegyzések hivatkozása alapján – a bizonylatok visszakereshetőségét az ellenőrzés során, melyet a vizsgálati időszakra vonatkozóan szűrőpróbaszerűen végeztünk.

A vizsgálat tapasztalatait összegezve jelenthetjük, hogy a Honismereti Szövetség pénzeszközeinek kezelése szabályszerű, a bizonylati fegyelem megfelelő. A vizsgált időszakban a gazdasági ügyintéző személyének változása is bonyolította a számviteli munkát, de Bartha Éva titkár elismerésre méltó, gondos közreműködésével sikerült biztosítani a Honismereti Szövetség tartalmi munkáját elősegítő pénzügyi, számviteli rendet.

Hajdú Jánosné – Vajda Ferencné

Dr. Gál József ny. múzeumigazgató. A somogyi honismereti mozgalomnak kezdetől fogva vezető személyisége. Tanári pályáját 1959-ben kezdte a marcali gimnáziumban, azóta is itt él. A megyében ő alakította meg az *első gimnáziumi honismereti szakkört*. Diákjai eredményesen szerepeltek a megyei és országos gyűjtőpályázatokon, részt vettek a megyei földrajzinév-gyűjtésben.

A helytörténeti gyűjtőmunka eredményeképpen már az 1960-as években *iskolatörténeti gyűjteményt és kiállítást* hoztak létre, s erre az alapozó munkára építve 1972-ben megnyílhatott Somogy megye *első önálló helytörténeti múzeuma*. Somogyban Gál József közreműködésével jelent meg az *első honismereti periodika*, előbb a marcali gimnázium iskolai kiadványaként, majd a Marcali Járás Honismereti Híradója címmel a járási hivatal gondozásában.

Szakreferense volt a marcali járásnak, a megyei honismereti bizottságnak és az 1970-től megjelenő *Somogyi Honismereti Híradó* szerkesztő bizottságának *alapító tagja*, jelenleg is aktív munkatársa. A tanári pályát sohasem hagyta el, 1990 óta – ez évi nyugdíjba vonulásáig – a *Marcali Helytörténeti Múzeum* igazgatójaként dolgozott, de óraadóként továbbra is tanított.

Az 1970-es évektől kezdve folyamatosan publikált a megyei honismereti és kulturális folyóiratokban. Számos önálló kötete jelent meg. 1983-ban a *Marcali füzetek* című sorozat elindításával nagyszabású – Somogyban mindmáig egyedülálló – vállalkozásba kezdett. Marcali és környékének történetéről eddig tizenhárom füzet látott napvilágot, melynek szerkesztője és javarészt a szerzője is ő volt.

Feldolgozta és a helyi önkormányzat támogatásával megjelentette a közeli *Szenyér* és *Tapsony* falvak *történetét*. Szerzője és egyik szerkesztője volt a *Marcali történet* című több száz oldalas monográfiának.

Hadifoglyok Somogyban az első világháború idején c. doktori disszertációját a Somogy Megyei Levéltár adta ki az Iskola és Levéltár sorozatban.

Nagy érdeklődés kísérte *népszerűsítő várostörténeti* kiadványait: Marcali képekben századunk elejéig (1989), Marcali ma – prózában és képből (1990), Marcali várostörténet diákoknak (1993), 100 éves a marcali vasút (1993), Egy marcali iskola névadója – Noszlopy Gáspár (1993), Marcali földrajza (1994). Legújabb munkája *Marcali történetének Mohács előtti dokumentumai* címmel 1995-ben látott napvilágot.

Rendszeres előadója a megyei honismereti táboroknak, különösen eredményes kapcsolatot alakított ki a mesztegnyői honismereti körrel. A megyei honismereti egyesület alapító tagja és tagja a megyei elnökségnek.

Dr. Kolta László 1922-ben született, egész élete a Tolna megyei Völgységhez kötődik. A szegedi egyetemen szerzett történelem-földrajz szakos diplomát és doktori címet „summa cum laude” minősítéssel. A francia hadifogság után 38 évig Bonyhád két középiskolájában tanított, ebből három évtizedet igazgatói, majd megyei szakfelügyelői beosztásban. Közben a pécsi Tanárképző Főiskola levelező hallgatóinak történelem-konzultációit vezette másfél évtizedig, amiért 1978-ban címzetes főiskolai docens kinevezést kapott.

Mint a honismereti mozgalom elkötelezett híve, negyven évvel ezelőtt az elsők között csatlakozott Tolna megyében a honismeret, helytörténet munkásaihoz. A mozgalomnak azóta is tevékeny irányítója. Nyugdíjazása óta (1982) helytörténetírással foglalkozik és rendszeresen publikál. Eddig feldolgozott témáit a „hely szelleme” kínálta: A Perczel család (Perczel Mór), A „Hűséggel a hazához” mozgalom, Bonyhád művelődéstörténete (iskolatörténet, egyesületi élet, műkedvelő színjátszás, önképzőkörök, politikai diákperek stb.), A német nemzetiség múltja (Bátaapáti, Völgység 1945-ben). Eddig

6 kötete, 20 tanulmánya, 40 rövidebb írása jelent meg. 1982-ben Bonyhádon megszervezte a Honismereti Kört, melynek 14 éve a vezetője. Az 1992-ben alakult Tolna Megyei Honismereti Egyesületnek jelenleg is elnökségi tagja.

Nagy tapasztalatával, a mindennapi munkában való tevékeny közreműködésével a megyei honismereti mozgalom egyik meghatározó személyisége.

Dr. Kuntár Lajos 1914-ben Csörötneken született. Gimnáziumi tanulmányait Szentgotthárdon végezte. Már diákéveiben jelentkezett írásaival a Szentgotthárd és Vidéke és a Vasvármegye hasábjain. A honismeret iránti érdeklődését tudós tanára, Vakarcs Kálmán erősítette, ösztönözte; a szűkebb haza, a szülőfalu iránti – máig elevenen élő – szeretetét családja oltotta belé. Újságíróként kezdte a pályáját, mint haditudósító megjárta az oroszországi hadszíntereket. Emiatt később atrocitások érték, 1949-ben meg is kellett válnia addigi foglalkozásától. 1954-1960-ig és 1967-1971-ig a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár munkatársa volt, 1960-1967 között a Vas Megyei Népművelési Tanácsadó vezetője, 1971-1978-ig – nyugállományba vonulásáig – a megye iskolai könyvtárainak szakfelügyelője. Újraindulása (1958) óta folyamatosan tagja a *Vasi Szemle* szerkesztőségének, megalapításától az *Életünk* és a *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közleményeknek*. Ez utóbbi folyóiratot 12 éve főszerkesztőként jegyzi. A Vas Megyei Honismereti Egyesület elnökségi tagja az alakulás óta.

1961-ben szerzett könyvtárosi és történelem szakos középiskolai tanári oklevelet az ELTÉ-n, bölcsész doktorrá 1966-ban avatták. Doktori értekezésének címe: *Szombathely könyv- és könyvtárkultúrája*.

Dr. Kuntár Lajos generációkat nevelt magatartásával, könyvtárosi-népművelői munkásságával és publikációival a haza szeretetére, a hagyományok tiszteletére, magyarságtudatra és toleranciára egyaránt. Munkásságát elismerve az elsők közt kapta meg a Pável Ágoston-plakettet és a Vas Megyéért-díjat is. Két éve Novák József-díjban részesült.

Megjelent munkáinak és kéziratainak a száma meghaladja a 400-at. Közülük is kiemelkedik a vasi népmeséket feldolgozó három könyve, a *Hármaskönyv Csörötnekről*, az általa szerkesztett *Szentgotthárd monográfia*. Ezeken túl legjelentősebbek a közművelődés tárgykörében írt munkái (pl.: *Olvásokörök és népkönyvtárak Vas megyében*, *A művelődési otthonok kialakulása és működése Vas megyében*, *A közkönyvtárak fejlődése Szombathelyen*, *Könyv, könyvtár és a mai falu*, *A közművelődés lehetősége és alakulása Szentgotthárdon*, *A közművelődés körmendi története*), a nyomdászat és a könyv témakörben született írásai, valamint a Pável Ágoston életrajzot gazdagító kutatásai.

Dr. Tóth Dezső azok közé tartozik, akik a paraszti sorból küzdötték fel magukat az értelmiségi létbe. Dákán, egy 800 lelkes kisközségben született 1928-ban. Szüleivel együtt pár holdon próbált megélni, de amikor a Rákosi-féle politika lehetetlenné tette az egyéni gazdálkodást, kénytelen volt otthagyni a falut. A Veszprém Megyei Tanács népművelési osztályán kezdte pályafutását 6 elemivel. Ezután elvégezte az általános iskolát, leérettségizett, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karon szerzett magyar-könyvtár szakos diplomát, és itt doktorált 1976-ban. Az 50-es évek közepén nemkívánatos elem lett a tanácson. A pápai Járási-Városi Könyvtárban dolgozott 13 évet, innét a Veszprém Megyei Könyvtárba helyezték. Aktív pályafutása utolsó 10 évét a Veszprémben székelő Országos Oktatástechnikai Központ médiatárának vezetőjeként töltötte.

A szülőföld szeretete vonzotta a honismereti munkához. Részt vett a veszprémi üzemtörténeti klub munkájában, de fő tevékenysége végzett szakmájához kapcsolódik. A Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok első számától kezdve – ez évben jelent meg a 16. – folyamatosan publikálja a megyei honismerettel, helytörténettel foglalkozó kéziratok anyagok bibliográfiai adatait. 1973-tól 1988-ig szerkesztette a *Horizont* című közművelődési folyóiratot, melynek mellékleteként jelenik meg a *Mit írnak megyénkről?* című helytörténeti bibliográfia. Közben több kutatásból készített pályázatot, s publikált folyóiratokban.

Nyugdíjba vonulása óta (1988) egyre nagyobb energiával kutatja a szülőföld, a megye múltját és írja dolgozatait. 1989-ben szülőfalujában megalakította a Szülőföld Baráti Kör nevű egyesületet, melynek azóta elnöke. Az általa indított Dákai füzetek sorozatban minden évben megjelent egy-egy, ezekből három kapcsolódik a községben évtizedekig élt Batthyány Lajos miniszterelnök családjához. Feldolgozta a kastélyban 1943-ban létesített olasz menekülttábor történetét, és ez év elején megjelent a dákai levétek háborús sorsát megörökítő visszaemlékezése. Szülőfalujában a baráti kör helyezett el emléktáblát a kastély falán, amikor az ott működő szociális otthon felvette a Batthyány Ilona nevet. A művelődési házban Batthyány-emlékszobát hoztak létre. 1990-ben emlékművet avattak az első és második világháború hősi halottainak. Vezetésével folyik a faluban az *E tájról indultak* találkozó sorozat, melynek során a faluból elszármazottakat hívják vissza baráti beszélgetésre. A kör tagjai évenként felkeresnek egy-egy olyan települést, ahol Batthyány emlékek találhatók.

Az 1991-ben megalakult Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek az első ciklusban alelnöke, ma a titkára. Támogatja a paraszti sorban élő, vagy onnan elszármazott írókat-költőket. Szerkesztésében jelent meg Kapcsándy Sándor, Szalóky Károly parasztíró egy-egy kötete, Fülöp Lajos pedagógus memoárja a szülőfaluról és környékéről.

Nyugdíjazása óta mind több időt szentel a honismeretnek, előadásokat tart, kutat, publikál. 1988-ban jelent meg életrajzi bibliográfiája, melynek utolsó tétele a 407. számot viseli, zömük helytörténeti témájú. Az 1991 óta megjelenő Bakony-Baltoni Kalendáriumban minden évben közlik az általa összeállított Évforduló-naptárt. Dolgozik a veszprémi Vetési Albert Gimnázium könyvtárában. Szerkesztésében jelent meg eddig 6 alkalommal a gimnázium *Közös értesítője*. Kezdeményezésére tartottak emlékező ünnepséget 1996-ban a névadó püspök halálának 510. évfordulóján. 1993 óta gondozza az általa létrehozott Veszprém megyei neveléstörténeti számítógépes adatbankot. Elnökségi tagja a megyei könyvtáros egyesületnek, a megyei neveléstörténeti társaságnak, az irodalomtörténeti társaság megyei szervezetének.

Dr. Viga Gyula 1976-ban szerezte meg etnográfus és történelem szakos középiskolai tanári diplomáját. 1975-ben, ötödéves egyetemi hallgatóként került a miskolci Herman Ottó Múzeumhoz, ahol 1976-ban kapott muzeológusi kinevezést, s ettől kezdve tölt be néprajzos-muzeológus munkakört. 1980-ban *summa cum laude* doktori címet szerzett néprajzból. 1980-tól két évig tudományos titkárként dolgozott, 1982-től tíz éven át a néprajzi osztály vezetője, majd a múzeum tudományos főmunkatársa. 1974 óta jelennek meg publikációi, melyeknek száma megközelíti a 250-et, s szakmai értéküket tekintve figyelemreméltó tudományos eredményre utalnak. Főbb kutatási témái a paraszti állattartás, árucseré, migráció, interetnikus kapcsolatok. Elsősorban kutató egyéniség, de gyakorlati, muzeológusi munkában is jelentős eredményeket ért el.

Hosszú időn át a Hazafias Népfőnt és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei szervezete vezetőségének tagja volt. Ez, valamint szakmai elhivatottsága jelentős mértékben közrejátszott abban, hogy több éven át lelkes és aktív tagja, sőt dr. Kovács Dániel mellett titkára legyen a megyei honismereti szervezetnek. Szervező munkájának csak egyik, de kiemelkedő állomása a vezetésével csaknem tíz éven át igen eredményesen működő *Istvánffy Gyula Megyei Gyűjtőpályázat*. Szerkesztői tevékenysége kiemelkedő, nemcsak megyei, de országos szinten is. Jelentős szerepe van abban, hogy a Múzeum kiadványai igen színvonalasak, és jól szolgálják a térség tudományos és közművelődési értékeit. 13 éve szerkeszti a Herman Ottó Múzeum Évkönyvét és Közleményeit, a Múzeum Néprajzi Kiadványok sorozatát, több kötet önálló- vagy társszerzője. Jelentősek a tájkonferenciák kötetei: *Interetnikus kapcsolatok, Árucseré és migráció, Népi építészet* stb. Harmadik éve szerkeszti a Győrffy István Néprajzi Társaság által kiadott *Néprajzi Látóhatárt*. Legutóbbi emlékezetes kötete a *Megyekönyv*.

Honismereti Emléklappal kitüntettek, 1996

Baranya megye: Siklós Várbarátainak Köre, Szigetvár Várbarátainak Köre. *Békés megye:* Dr. Kalhammer Mátyásné és munkatársai (Kondoros Városi Könyvtár), Nagy Ferencné. *Borsod-Abaúj-Zemplén megye:* Dr. Bencsik János, Dr. Demjén István, Fehér József. *Csongrád megye:* Tóth Emma, Kovács Lajos, Czákó Józsefné. *Fejér megye:* Kálmán Katalin, Braun László, Braun Lászlóné. *Győr-Moson-Sopron megye:* Páyer Imre, Kovács Éva. *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye:* Muszta János, Antal Miklós, Kormány Margit. *Vas megye:* Sill Aba Ferenc, Koszorús Ödön, Káldos Gyula. *Veszprém megye:* Váminé Molnár Emma, P. Miklós Tamás. *Zala megye:* Vaska Miklós, Tantalics Béla, Dr. Gyimesi Endre, Dr. Szinku Mihály.

A Honismereti Szövetség alapszabályzata

1. §

- (1) A szervezet neve: Honismereti Szövetség.
- (2) Működési területe: Magyar Köztársaság.
- (3) Székhelye: Budapest.
- (4) Hivatalos nyelve: magyar.
- (5) Pecsétjének körirata: Honismereti Szövetség 1990.

2. §

(1) A Honismereti Szövetség (a továbbiakban: Szövetség) független művelődési egyesülés, amelynek célja a honismereti mozgalomban tevékenykedő egyesületek szakkörök, bizottságok, művészeti együttesek, egyének önkéntes társuláson alapuló összefogása, szervezeti feladatainak, akcióinak összehangolása és szakmai támogatása.

(2) A *honismereti mozgalom* olyan közösségi célzatú önkéntes és öntevékeny társuláson alapuló szervezett tevékenység, amely a szülőföld, a lakó- és munkahely, a szűkebb és tágabb haza történetének, természeti és gazdasági értékeinek, népéletének, kulturális hagyományainak megismerését, megismertetését, tiszteletét és gyarapítását szolgálja.

(3) A Szövetség a honismereti mozgalom résztvevőinek összefogásával, a szakmai alapok erősítésével

- vállalja a nemzeti tudat ébrentartását, a hagyománykincs ápolását;
- segíti az értékmentő és -őrző kezdeményezéseket;
- támogatja az etnikai csoportok és nemzeti kisebbségek azonosságát őrző sajtóságok tudatosítását és fenntartását;
- elősegíti a határon túli magyarság történeti, néprajzi, művelődéstörténeti értékeinek felmutatását, gyarapítását, szakmai-módszertani segítséget nyújt a helyi honismereti kezdeményezésekhez;
- vizsgálja a szomszéd népekkel való történelmi együttélés tapasztalatait, fölmutatja az ezekből származó kulturális kölcsönhatás eredményeit, munkálkodik a kapcsolatok elmélyítésén.

(4) A Szövetség vállalja és tovább élteti a magyar honismereti mozgalom előzményeit és múltbeli eredményeit, erőt merít az elődök példájából sorskérdéseink feltárásában, a demokratikus közélet és az önkormányzatiság fejlesztésében, az öntevékeny közösségi művelődés felkarolásában.

3. §

A Szövetség céljait az alábbi *eszközökkel és formákban* valósítja meg:

(1) Tömöríti a helytörténettel, a történeti és néphagyományokkal, a néprajzzal, az irodalom és a művészet helyi értékeivel, a természeti és szellemi környezet védelmé-

vel, a helyi kultúra őrzésével, a népnyelv ápolásával, az emlékhelyek gondozásával foglalkozó egyesületeket, szakköröket, munkatársakat a közös érdekvédelem és a nagyobb hatékonyság érdekében.

(2) Konferenciák, akadémiák, felolvasó ülések, előadások, műsoros estek, kiállítások, táborok szervezésével és támogatásával anyagiakkal és más módon segíti a szakmai színvonal emelését, az ismeretek terjesztését, a közvélemény formálását.

(3) Kezdeményező, tevékeny közreműködői és szakmai segítő szerepet vállal a történelmi események és személyiségek évfordulóinak megünneplésében, az emlékhelyek nyilvánartartásában, gondozásában.

(4) Az Országos Honismereti Akadémia évenkénti megrendezésével biztosítja a felőbb fokú szakmai továbbképzés fórumát.

(5) Honismereti pályázatok, vetélkedők, akciók kiírásával ösztönzi a táj kutatást, az országjárást, a népfőiskolák, diákkörök, főiskolai-egyetemi szakkollégiumok programjait.

(6) Előmozdítja a céljaival összefüggő témakörökben könyvek, periodikák kiadását szerkesztési, lektorálási feladatok vállalásával; megjelenteti a Honismeret című folyóiratát.

(7) Az érdeklődési körét érintő kérdésekben véleményt nyilvánít, szakmai javaslataival segíti az állami, társadalmi szervezetek munkáját.

(8) Kapcsolatot épít ki és tart fenn a céljaival egybeeső területeken munkálkodó intézményekkel, társaságokkal, valamint iskolákkal, felsőoktatási és közművelődési intézményekkel, közgyűjteményekkel, a nemzetiségi, illetve a határon túli magyarokat tömörítő művelődési szervezetekkel.

(9) Kéri és elfogadja gazdasági szervezetek, vállalkozások, közösségek és egyének anyagi támogatását – honismereti alapítvány útján – a Szövetség közérdekű céljainak szolgálatához.

(10) Jutalmat, emléklapot, emlékérmét, díjat alapít és ad ki a közgyűlés által megálapított formában és feltételek mellett a honismereti mozgalom ösztönzésére, az elért eredmények elismerésére.

4. §

(1) A Szövetség tagjai lehetnek:

a) *tagszervezetként* a honismereti köröket és egyéni munkatársakat összefogó megyei egyesületek, bizottságok;

b) *társult szervezetként* a hazánkban működő országos jellegű, és a határokon kívüli regionális hatókörű, törvényesen bejegyzett rokon célzatú társadalmi szervezetek;

c) *pártoló tagként* azok a természetes és jogi személyek, akik a Szövetség tevékenységét anyagi, szellemi vagy egyéb támogatással kívánják elősegíteni;

d) *tiszteletbeli tagként* olyan magyar vagy külföldi állampolgárok – mint egyéni tagok –, akik munkásságuk alapján erre méltóak, mert a honismeret ügyét szakértelmükkel és tekintélyükkel jelentős mértékben támogatták, támogatják.

(2) A tagság feltétele a Szövetség céljaival való azonosulás, illetve a belépési szándékre és az alapszabályzat tiszteletben tartására vonatkozó írásbeli nyilatkozat. A tiszteletbeli tag nyilatkozata az alapszabályzat és a felkérés elfogadására vonatkozik.

a) A tagszervezet és a társult szervezet csatlakozási szándékának elfogadásáról az elnökség javaslata alapján a küldöttgyűlés dönt.

b) A pártoló tag jelentkezésének elfogadása az elnökség hatáskörébe tartozik.

c) A tiszteletbeli tagot az elnökség javaslata alapján a küldöttgyűlés választja meg.

(3) A Szövetség tagjainak kötelessége

a) az alapszabályzat megtartása, a honismereti mozgalom és a honszeretet terjesztése, a feladatok megvalósításának elősegítése; a Szövetség tevékenységének tartalmi, szervezeti vagy anyagi eszközökkel való gazdagítása;

b) a tagszervezeteké ezeken túl a Szövetség valamelyik feladatvállalásában való tevékeny részvétel, a szervezeti jogok aktív gyakorlása.

(4) A Szövetség tagjainak jogai:

a) a tagok javaslatokat, indítványokat tehetnek, véleményt nyilváníthatnak, panaszszal felszólalással élhetnek a Szövetség választott testületeinél;

b) a tagszervezetek és társult szervezetek

– igényelhetik a Szövetség szakmai segítségét, szolgáltatásait,

– részt vehetnek – adott esetben anyagi vagy szervezeti feltételek teljesítésével – a Szövetség rendezvényein,

c) a tagszervezetek

– tagot javasolhatnak a Szövetség elnökségébe,

– a választott testületekben tevékeny szerepet vállalhatnak a Szövetség arculatának formálásában,

– választott küldötteik által szavazati joggal részt vesznek a küldöttgyűlések munkájában, a Szövetség tevékenységének értékelésében, a határozatok meghozatalában.

d) A tiszteletbeli tagok, valamint a társult szervezetek és a pártoló testületek képviselői tanácskozási joggal részt vehetnek a küldöttgyűlés munkájában.

(5) A tagság megszűnik, ha

a) a tagszervezet, társult szervezet, pártoló jogi személy jogutód nélkül megszűnik,

b) a tagszervezet, a társult szervezet, a pártoló tag írásban nyilvánítja ki kilépési szándékát,

c) a tiszteletbeli, pártoló tag elhalálozik;

d) a közgyűlés az együttműködés hiánya miatt törli a tagságot,

e) a közgyűlés egy erre a célra alakított alkalmi vizsgáló bizottság javaslata alapján a tagot kizárja.

5. §

(1) A Szövetség választott testületei: a küldöttgyűlés, az elnökség, az ellenőrző bizottság, a számvizsgáló bizottság, a Honismeret c. folyóirat szerkesztőbizottsága, az alapítványi kuratórium, valamint az állandó munkabizottságok, illetve az alkalmi (ad hoc) bizottságok.

(2) A Szövetség elvi irányításának és ellenőrzésének legfőbb szerve a *küldöttgyűlés*, amely elemzi és értékeli a Szövetség tevékenységét, meghatározza következő feladatait.

a) A küldöttgyűlés teljes jogú tagjai: a tagszervezetek megyénként 3-3, Budapestről 5 megválasztott küldöttei, továbbá az előző küldöttgyűlésen megválasztott tisztségviselők (elnök, elnökhelyettesek, titkár, folyóirat-szerkesztő, alapítványi kuratóriumi elnök és titkár, ellenőrzőbizottsági és számvizsgáló bizottsági elnök).

b) A küldöttgyűlés tanácskozási jogú tagjai: az előző közgyűlésen választott elnökség, az ellenőrzőbizottság, a számvizsgáló bizottság, a szerkesztőbizottság, az alapítványi kuratórium tagjai, valamint – tisztújító küldöttgyűlésen – a jelölőbizottság elnöke és tagjai. Tagsági jogukat ugyancsak tanácskozási joggal gyakorolhatják a pártoló tagok, a társult szervezetek küldöttei és a tiszteletbeli tagok.

c) Az évi rendes küldöttgyűlést az országos elnökség határozata alapján a Szövetség elnöke írásban, a napirend feltüntetésével a tervezett ülésnap előtt legalább 15 nappal hívja össze. Rendkívüli küldöttgyűlés hívandó össze, ha azt az elnökség többségi szavazással szükségesnek tartja, vagy ha a küldöttgyűlés teljes jogú tagjainak egyharmada ezt írásban kéri az elnökségtől. A tagszervezetek és a társult szervezetek választott küldötteinek mandátuma egy évre szól.

d) Háromévenként tisztújító küldöttgyűlést kell tartani.

e) A küldöttgyűlés határozatképes, ha a teljes jogú tagok kétharmada jelen van. Ha a küldöttgyűlést határozatképtelenség miatt el kell halasztani, a másodszorra összehívott

küldöttgyűlés – az eredeti napirend kérdéseiben – a megjelent küldöttek számára való tekintet nélkül határozatképes.

f) A küldöttgyűlést a Szövetség elnöke, illetve – akadályoztatása esetén – az általa erre felkért választott tisztségviselő vezeti le. Az ülésről jegyzőkönyvet kell készíteni, amely rögzíti az elhangzott felszólalások lényegét, a határozatok pontos szövegét. A jegyzőkönyvet a levezető elnök, a jegyzőkönyvvezető, valamint két – a küldöttgyűlés által választott – hitelesítő írja alá. Az elnökség a közgyűlés határozatait a Honismeret című folyóiratban közzéteszi.

g) A küldöttgyűlésen elő kell terjeszteni az elnökség, az ellenőrző bizottság, a számvizsgáló bizottság és az alapítványi kuratórium jelentését, amelyek elfogadásáról a küldöttgyűlés szavazással dönt.

h) A küldöttgyűlés határozatait nyílt szavazással, a szavazásban résztvevő küldöttek egyszerű szótöbbségével hozza.

– A jelenlévő, szavazati joggal rendelkező küldöttek 50 %-ának kérésére a levezető elnök köteles titkos szavazást elrendelni.

– A jelenlévő, szavazati joggal rendelkező küldöttek egyharmadának kérésére a tisztújító közgyűlésen a tisztségviselők megválasztását illető döntésben a levezető elnök minősített szavazást rendel el, s ebben az esetben az tekintendő megválasztottnak, aki a leadott szavazatok 50%-át plusz egy szavazatot kapott.

i) A küldöttgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik:

– az alapszabályzat elfogadása, illetve módosítása,
– az elnökség és az ellenőrző bizottság munkájának értékelése, az új munkaprogram fő irányainak elfogadása,

– a költségvetés, illetve a költségvetés végrehajtásáról szóló jelentés elfogadása,

– háromévenként az elnökség javaslata alapján a 3-5 tagú jelölőbizottság megválasztása,

– háromévenként a választott testületek tagjainak, a tisztségviselőknek a megválasztása,

– döntés a tagszervezetek és a társult szervezetek felvételéről, a tiszteletbeli tagok megválasztásáról,

– döntés tagság törléséről, kizárásról,

– döntés az elnökség határozatainak felülvizsgálatát kérő fellebbezések ügyében,

– döntés munkabizottságok, alkalmi bizottságok létrehozásáról, illetve megszüntetéséről,

– vita és döntés azokról a – tagszervezetektől érkező – beadványokról, amelyeket a közgyűlés előtt legalább nyolc nappal eljuttattak az elnökséghez.

(3) Az elnökség a Szövetség legfőbb ügyintéző szerve.

a) Az elnökség tagjai: az elnök, a tiszteletbeli elnök, a két elnökhelyettes, a titkár, valamint 26 tag. A tagok közül húsz főt a megyék és a főváros közvetlenül delegál a tisztújító küldöttgyűlést megelőzően. Tizenegy elnökségi tagot a küldöttgyűlés választ meg.

b) Az elnökséget a küldöttgyűlés három évi időtartamra választja meg. A választás előkészítésére az elnökség a tisztújító küldöttgyűlést megelőző évi küldöttgyűlésén 3-5 tagú jelölőbizottságot választ, amely a tagszervezetekkel való konzultáció, a tőlük bekért ajánlások alapján a jelöltek listáját összeállítja, és a tisztújító küldöttgyűlés elé terjeszti.

c) Az elnökség feladata, hogy

– gondoskodik a Szövetség folyamatos ügyviteléről, működőképességéről, intézkedjen a hatáskörébe tartozó ügyekben,

– az alapszabályzat szellemében, a küldöttgyűléstől kapott iránymutatás alapján irányítsa a Szövetség tevékenységét,

- munkaprogramban rögzítse éves vagy több évre áthúzódó cselekvési tervét, a tisztségviselők konkrét megbízásait,
- pénzügyi tervet (költségvetést) készítsen, azt terjessze a küldöttgyűlés elé, s a jóváhagyás után annak végrehajtásáról intézkedjék, kikérve a számvizsgáló bizottság véleményét,
- évente a küldöttgyűlés elé terjessze a lezáruló esztendőről készített beszámolóját, valamint a következő időszakra vonatkozó programjának főbb irányvonalait,
- megválassza a Honismereti című folyóirat szerkesztőbizottságát, s figyelemmel kísérje, értékelje annak munkáját,
- javaslatot tegyen a küldöttgyűlésnek állandó munkabizottságok vagy alkalmi (ad hoc) bizottságok szervezésére, segítse és értékelje ezek tevékenységét,
- a küldöttgyűlések közötti időszakokban döntsön a Szövetséget érintő, nem a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó ügyekben,
- a választott elnökségi tagok kimaradásának pótlására tanácskozási jogú tago(ka)t kooptáljon az elnökségbe, akik szavazati jogot a következő küldöttgyűlés jóváhagyásával kaphatnak,
- honismereti akciókat hirdessen meg,
- az évente - tagszervezetei valamelyikével közösen rendezendő - honismereti akadémia helyszínéről, időpontjáról és tematikájáról döntsön,
- pályázatok útján a honismereti mozgalom támogatásáért folyamodjon,
- döntsön elismerések, jutalmazások, díjak odaítélésében,
- javaslatot tegyen a honismereti alapítványi kuratóriumnak a támogatások odaítéléséről,
- javaslatot tegyen a küldöttgyűlésnek tagszervezetek és társszervezetek fölvételére vagy törlésére, tiszteletbeli tagok megválasztására,
- patronáló tagokat vegyen föl,
- megbízást adjon a gazdasági vezetői munkakör ellátására,
- az elnökségi tagok útján szervezett kapcsolatot tartson fenn a tagszervezetekkel és a társszervezetekkel,
- tisztségviselőivel és tagjaival képviseltesse magát más szervezeteknél,
- megállapítsa egyes tisztségviselők tiszteletdíját,
- szabályozza a Szövetség gazdálkodásának és hivatali adminisztrációjának módját és szabályait.

d) Az elnökség szükség szerint, de legalább negyedévenként ülésezik a munkaprogramban vázolt napirendek szerint. Az ülést az elnök hívja össze a tervezett időpont előtt legalább nyolc nappal. Az elnökségi tagok egyharmadának írásbeli kérelmére az elnök köteles az elnökség ülést összehívni.

e) Operatív, gyors intézkedések meghozatalára, a gyakorlati elnökségi munka összehangolására összehívható az *ügyvezető elnökség*, amelynek tagjai az elnök, a két elnökhelyettes és a titkár, s amely a szükség szerinti időközökben ül össze.

f) A Szövetség *elnöke* a közgyűlés határozatai alapján irányítja az elnökség és az ügyvezető elnökség munkáját. Feladatait megosztja az elnökhelyettesekkel. Tevékenységéről az elnökségi üléseken beszámol. A Szövetség működéséért az elnök a titkárral együtt erkölcsileg, a gazdasági vezetővel együtt anyagilag és egyetemlegesen felelős.

g) A Szövetség elnöki tisztét hosszú időn át példásan betöltő személynek e tisztségről történő leköszönésekor a küldöttgyűlés az örökös *tiszteletbeli elnök* címet adományozhatja, ami felhatalmazást ad a kimentetettnek az elnökség, illetve a küldöttgyűlés munkájában való részvételre.

h) A Szövetség *elnökhelyettesei* ellátják az elnökség által reszortként rájuk bízott feladatokat, illetve az elnök helyettesítésével járó kötelezettségeket.

i) A Szövetség *titkára* az adminisztrációnak, hivatali ügyintézésnek irányítója, végzi az elnökség által reá bízott szervezési feladatokat. A Szövetség törvényes működéséért az elnökkel együtt erkölcsileg felelős. A Szövetség éves tevékenységéről a küldöttgyűlésen számol be.

(4) A küldöttgyűlés által választott *ellenőrző bizottság* a Szövetség törvényes működésének belső ellenőrzését látja el.

a) E bizottság egy elnökből és négy tagból áll, akik nem lehetnek egyidejűleg a Szövetség elnökségének tagjai. Szükség szerint, de évente legalább kétszer ülést tart.

b) Az ellenőrző bizottság feladata, hogy

– az elnökség működésének törvényes voltát figyelemmel kísérfje,

– szükség szerint célvizsgálatokat végezzen az alapszabály szerinti működéssel kapcsolatban,

– segítséget nyújtson, véleményt mondjon a tagszervezeteknek a szabályos működésével kapcsolatban,

– tapasztalatairól tájékoztassa az elnökséget, az esetleges szabálytalanságokról az észlelést követő nyolc napon belül értesítse intézkedést kérve az elnököt,

– évente tegyen jelentést a küldöttgyűlésnek.

(5) A küldöttgyűlés által választott *számvizsgáló bizottság* a Szövetség gazdálkodását felügyeli.

a) E bizottság egy elnökből és két tagból áll, akik egyidejűleg nem lehetnek az elnökségnek, illetve az ellenőrző bizottságnak tagjai. Szükség szerint, de évente legalább kétszer ülésezik.

b) A számvizsgáló bizottság feladata, hogy

– kísérfje figyelemmel s ellenőrizze a Szövetség költségvetés szerinti gazdálkodását,

– véleményezze az elnökség gazdálkodással kapcsolatos intézkedéseit,

– évente legalább egyszer tételesen ellenőrizze a gazdasági vezető tevékenységét,

– tapasztalatairól tájékoztassa az elnökséget, az esetleges szabálytalanságokról az észlelést követő nyolc napon belül tájékoztassa az elnököt annak intézkedését kérve,

– évente tegyen jelentést a gazdálkodással kapcsolatos tapasztalatairól a küldöttgyűlésnek.

(6) A Szövetség tevékenysége egy-egy részterületének vagy feladatcsoportjának gondozása céljából állandó munkabizottságokat, illetőleg alkalmi (ad hoc) bizottságokat hoz létre. Az állandó munkabizottságok létrehozása a küldöttgyűlés hatáskörébe tartozik. Az elnökség alkalmi (ad hoc) bizottságokat hozhat létre egy meghatározott feladatra.

a) Az állandó munkabizottság(ok) feladatkörét a küldöttgyűlés határozza meg, munkaprogramját az elnökség hagyja jóvá és értékeli.

b) Az állandó munkabizottság(ok) elnökét a küldöttgyűlés választja meg, tagjait az elnök javaslatának figyelembevételével az elnökség bízza meg. A megbízás három évre szól.

c) A munkabizottság(ok) elnöke az elnökségi ülésen számol be bizottságuk tevékenységéről. Az elnökség éves beszámolójába ezek lényeges jegyeit be kell építeni.

d) A munkabizottság(ok) elnöke tanácskozási joggal meghívandó az elnökségi ülésekre, amikor a hatáskör szerint bizottságát érintő kérdés szerepel a napirenden, s amennyiben nem választott tagja az elnökségnek.

(7) A *Honismeret* című folyóirat *szerkesztőbizottsága* a Szövetség folyóiratának szellemi gondozására hivatott.

a) A szerkesztőbizottságot – a jelölőbizottság előterjesztése alapján – az elnökség választja meg, a szerkesztőbizottság pedig saját soraiból megválasztja vezetőjét, a szerkesztőt. A szerkesztő – tanácskozási joggal – állandó meghívottként részt vesz az elnökség ülésein.

b) A szerkesztő felelős a folyóirat törvényes működéséért; a szerkesztőbizottság tevékenységéről, a folyóirat ügyeiről – évente legalább egyszer – tájékoztatja az elnökséget.

c) A szerkesztőbizottság feladata, hogy

– gondoskodik a Honismeret című folyóirat rendszeres megjelentetéséről, magas színvonaláról, hitelességéről; adjon benne számot a mozgalom sokoldalú tevékenységéről, fontosabb eseményeiről, s módszertani útmutatások közreadásával adjon segítséget a feladatok megvalósításához,

– egy-egy szám megjelenése kapcsán értékelje a tartalmi színvonalat, s a szerkesztő előterjesztése alapján határozza meg a következő szám anyagát,

– tagjai által egy-egy szakterület témaköreiben végezzen lektori tevékenységet, javasoljon feldolgozandó, időszerű témákat, törekedjék a szerzői kör bővítésére,

– a szerkesztő előterjesztése alapján döntsön nyomdai-tipográfiai, szerkesztéstechnikai, terjesztési, továbbá az árral, az előfizetési díjjal kapcsolatos kérdésekben,

– kérésre szakmai segítséget nyújtson a tagszervezetek kiadói tevékenységéhez.

(8) A Honismereti Szövetség által 1990-ben létrehozott Honismereti Alapítvány kezelését a küldöttgyűlés által választott *alapítványi kuratórium* felügyeli.

a) A kuratóriumba egy elnök, egy titkár és tíz tag választandó a jelölőbizottság előterjesztése alapján.

b) A kuratórium üléseit az elnök hívja össze, adminisztrációját a titkár kezeli. Üléseit a szükség szerint, de évente legalább kétszer tartja.

c) A kuratórium feladata, hogy

– legjobb tudása és igyekezete szerint gondoskodik az alapítvány vagyonának gyarapításáról, egyrészt az alapítványi vagyon gyümölcsöző befektetése, másrészt újabb befizetések szervezése révén,

– döntsön a beérkezett s a Szövetség elnöksége által rendszerezett és rangsorolt kérelmek alapján az alapítványi támogatások odaítéléséről,

– ellenőrizze a megítélt támogatások rendeltetés szerinti felhasználását,

– tájékoztassa az elnökséget az alapítvány működésének gyakorlatáról,

– számoljon be a küldöttgyűlésnek tevékenységéről.

6. §

(1) A Szövetség *gazdálkodását* a törvényes előírások és a küldöttgyűlés által jóváhagyott költségvetés alapján végzi.

a) Bevételek forrásai: az alapítványi kamatok, a pályázat útján elnyert támogatások, a patronáló tagok adományai, egy-egy célfeladatra a tag- vagy társszervezetektől kapott eszközök, rendezvényi bevételek, a folyóirat (vagy könyv-) kiadásból származó bevételek. A Szövetség bármely természetes vagy jogi személytől elfogad anyagi támogatást a mindenkor jogszabályok előírásainak keretei között.

b) A gazdálkodás technikai-pénzügyi műveleteinek végzésével, a számadások vezetésével, a vagyon nyilvántartásával az elnökség gazdasági vezetőt bíz meg, akinek a tevékenységét az elnök, a titkár, valamint a számvizsgáló bizottság ellenőrzi.

(2) A Szövetség anyagi, pénzügyi kötelezettségeiért vagyonával felel. A Szövetség megszűnése esetén a vagyon felhasználásáról, annak alapítványban való elhelyezéséről a küldöttgyűlés dönt. Az ezzel kapcsolatos teendőket a felszámoló bizottság látja el.

(3) A titkár a gazdálkodás, a nyilvántartások vezetésére vonatkozó működési szabályzatot készít, amelyet jóváhagyásra az elnökségnek terjeszt be. Ebben rögzítendő:

– a pénzeszközöket kezelő bank és folyószámla megnevezése,

– a házipénztárban tartható összeg felső határának megállapítása,

– az utalványozási jogosultság (összehatár megnevezésével),

– a leltárvezetés módja,

– a nyilvántartások rendje,

– a belső ellenőrzés rendje.

(1) Peres ügyekben a Szövetséget az elnök, az általa megbízott elnökhelyettes vagy a titkár képviselheti. Az elnökség jogtanácsost bízhat meg esetleges peres ügyeinek intézésével.

(2) Az itt nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv, illetve az egyesületi jogról szóló törvény rendelkezései a mérvadók.

(3) Az alapszabályzatot, amely az 1992 júliusában elfogadott korábbi alapszabályzatnak a módosítása, a Szövetség 1996. évi küldöttgyűlése jóváhagyta.

Csongrád, 1996. június 18.

A Honismereti Szövetség küldöttgyűlése

Kanyar József köszöntése Kaposvárott

Kanyar József Állami-díjas történész, akadémiai doktor 1996. április 29-én töltötte be 80. életévét. E jeles évforduló kapcsán április 30-án nagyszabású tudományos tanácskozáásra került sor a megyeháza nagytermében *Honismeret – Helytörténet – Szülőföldtörténeti kutatások* címmel.

A program a Kodály Zoltán Általános Iskola Kórusának műsorával kezdődött, *Zákányi Zsolt* Liszt-díjas karnagy vezetésével. Köszöntőt *dr. Király Lajos*, főiskolai tanár, a Megyei Honismereti Egyesület elnöke mondott. Kiemelte *dr. Kanyar Józsefnek* azt a ma is meghatározó erejű megállapítását, hogy a honismeret nem más, mint nemzeti tudatunk környezetvédelme.¹ Ezután *Gálmé Jáger Márta* főlevéltáros, a Megyei Honismereti Egyesület alelnöke nyitotta meg a program tudományos részét, bemutatva az előadókat.

Az első előadást *dr. Mészáros István* ny. egyetemi tanár, a neveléstörténet országos szaktekintélye tartotta. Esszéértékű, hatalmas ívű, rendkívül élvezetes előadásában a kezdetektől idézte fel az immár ezeréves magyar iskolatörténet és a honismeret szoros kapcsolatát. Miközben megelevenítette legfontosabb értékeinket és emlékeinket, amit elődeink ránk hagytak, ismételten kiemelte a vers, a népdal, a nyelv megkötő erejét a szülőföldhöz. Részletesen beszélt *dr. Mészáros István* *dr. Kanyar József* iskolatörténeti kutatásairól is. *A népoktatás a Dél-Dunántúlon* című hatalmas monográfia nemcsak a tájegység iskolatörténete, hanem modellértékű mű minden iskolatörténettel foglalkozó kutató számára is.

A következő előadást *dr. Lakos János*, a Magyar Országos Levéltár főigazgatója tartotta *Helytörténeti kutatás és a levéltárak* címmel. Először rövid levéltártörténeti áttekintést kaptunk, majd a levéltárak konkrét tennivalóit ismertette, a helytörténeti kutatások segítségével. Hangsúlyozta, hogy a levéltárak nemcsak segítik, hanem művelik is a helytörténetírást. Ennek egyik legszebb példája 1970-től rendszeresen megjelenő *Somogy megye múltjából* levéltári évkönyvsorozat. A sorozatot *dr. Kanyar József* indította el, és húsz éven keresztül szerkesztette is, értékes, országos visszhangot kiváltó tanulmányok közreadásával. A megyei levéltárakat bemutató kiadványok közül is Somogyé az érdem: *dr. Kanyar József: Somogy megye levéltára* című munkája 1962-ben jelent meg. A második előadás utáni szünetben a szépszájú hallgatóság megtekintette azt a kiállítást, amit *dr. Kanyar József* munkáiból *dr. Sipos Csaba* készített.

Honismereti tevékenység a könyvtárakban, ez volt a címe *Mándli Gyula* szobi könyvtárigazgató, az MKE Helytörténeti Szekció elnöke előadásának. *Mándli Gyula* is történeti áttekintéssel kezdte, szölt arról, hogy a honismereti munka a könyvtárakban

¹ Király Lajos köszöntőjét a *Honismeret* 1996. 4. számában közöltük. (Szerk.)

az 1960-as évektől lendült fel. Az utóbbi években, az egyre nehezedő gazdasági helyzetben is sikerült megőrizni e munka fontosságát. 1994-ben alakult meg a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Helyismereti Szekciója. Beszélt arról is, hogy egyre szükségesebb lenne a legfontosabb honismereti kiadványok egy könyvtárban történő összegyűjtésére, módszertani tapasztalatcsere szempontjából.

Dr. Gál József marcali tanár, múzeumigazgató a honismeret és a múzeum kapcsolatról beszélt. Ez a színes, szinte vallomásszerű előadás felidézte szinte az egész életutat. Azokat a személyes kapcsolatokat és meghatározó erőket, amelyek egy egész életre elkötelezték őt a honismereti tevékenység mellett. Így született meg a *Marcali Helytörténeti Füzetek* sorozat, és szinte minden évben egy-egy fontos helytörténeti kiadvány *dr. Gál József* tollából. (Legutóbb Tapsony történetéről.) Ám nemcsak kiadványok születtek, az 1962-ben megindult gyűjtőmunka alapozta meg a Marcali Helytörténeti Múzeum létrejöttét is.

A záró előadást *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke tartotta. Előadásában hangsúlyozta, hogy napjaink egyre súlyosbodó szellemi környezetszennyezése ellen a honismeretnek újra és újra fel kell vennie a harcot. Beszélt a „hajszálgökök” fontosságáról, azokról a szellemi gyökerekről, amelyek mindig segítséget nyújtanak ehhez a munkához. Szólt arról is, hogy az amatőr honismereti munka segítségével milyen nagy szerepe volt és van a megyei honismereti egyesületeknek, személy szerint *dr. Kanyar József*nek.

Az előadások után a tanácskozás ünnepélyes része, *dr. Kanyar József* köszöntése következett. Az ünnepeltet szép beszédekkel és méltatással köszöntötte *dr. Kolber István*, a Megyei Közgyűlés elnöke, *Szita Károly* kaposvári polgármester, *Szántó János* kaposújlaki polgármester (aki előző nap adta át Kanyar Józsefnek Kaposújlak díszpolgára címet); *Fodor András* Kossuth-díjas költő a Berzsenyi Társaság nevében, *dr. Komáromi Gabriella* főigazgató, a Csokonai Tanítóképző Főiskola nevében, *dr. Csapó János*, a Somogyi Tudósklub elnöke, *dr. Mózsai Szabolcs* a Németh László Társaság nevében, *dr. Fodor János*, a SIOTOUR RT. nevében, *dr. Zádor Mihály és Simon László*, a budapesti Somogyiak Baráti Köre nevében, *dr. Bősze Sándor*, a Somogy Megyei Levéltár nevében, *Halász Péter* a Honismereti Szövetség nevében, *Károly Irma és Gálné Jáger Márta* a Megyei Honismereti Egyesület nevében.

A szép méltatások után az ünnepelt meghatottan mondott köszönetet. Elmondta többek között, hogy bár 1990-től Budapesten él, Somogyhoz kötődése most is ezerszálú. És hogy ez mennyire így van, azt valamennyien tudjuk és érezzük. Többek között erről is szól a *Harminc nemzedék vallomása Somogyról* mindkét, áradó gazdagságú kötete.

Dr. Sipos Csaba

Pro patria – kopjafák

Változó világunkban érthető módon megnőtt a maradandó értékek iránti igény. Ezek közé az értékek közé tartoznak azok a nemzeti hagyományok is, amelyekre hosszú távon lehet és kell alapozni az ifjúság nevelését. *E hagyományok felfedezését és megőrzését* tartja elsőrendű feladatának az 1989 őszén megalakult Pro Patria Szövetség is, amely a gyermekek figyelmét főleg azokra a sorsfordító történelmi eseményekre irányítja, amelyek alkalmasak az objektív nemzettudat kialakítására, erősítésére.

Olyan eseményekről, politikuskokról van szó, akiknek örökségét minden politikai rendszer szívesen vállalja. Viharos történelmünkben a honvéd-, szabadságharcok különösen közel hozhatók az ifjúsághoz. Méginkább így van ez, ha az egykori résztvevők maguk is gyermekek voltak. Ezért is esett a korábbi évtizedekben is annyi szó pl.

a 48-as kisdobosokról, akik sokféle katonai feladatot teljesítve harcoltak végig a nehéz hadjáratokat. Ezeknek az ifjú hősöknek tényleges megismerésére csak azután kerülhetett sor, amikor *Rakó József* széleskörű kutatásainak eredményeként megjelent a *Szabadságharc gyermekhősei* című kiadvány, amely tucatnyi gyermek és ifjú harci útját kíséri végig. Ezek az új felfedezések arra ösztönözték a helytörténészeket és a lelkes lokálpatriótákat, hogy további részleteket tárjanak fel ifjú hőseik életéből, és a Pro Patria Szövetséggel együttműködve emléktáblákat helyezzenek el, pályázatokat hirdessenek, helyi kitüntéseket alapítsanak, kopjafákat állítsanak fel emlékükre. A *kopjafa-állítás* kultusza talán azért is vált általánossá – főleg a rendszerváltás után –, mert ez együtt idézi fel őseink harci zászlós kopjait és a mívesen faragott népi fejfákat, és ezek, valamint sajátos motívumai miatt érezzük tipikus magyar jelképnek.

Az egykori gyermekhősök közül elsőként a mádi születésű *Koroknay Dániel* neve vált ismertté. Gyermekfejjel végigharcolta a téli és tavaszi hadjáratokat, és a véres csaták után: 1849 tavaszán Komárom várának felmentése után a közeli Ács községben temették el 14 éves „főagyús”-ként. A helybeliek azóta is kegyelettel ápolják sírját, amely körül ma már azok a kopjafák állnak őrt, amelyeket az ifjú hagyományörzők hoztak ide az egykori csataterекről. Szülőfalujában, Mádön az iskola bejáratánál emléktábla és kopjafa, az iskola előterében pedig állandó kiállítás őrzi emlékét.

Ugyancsak erről a környékről, a közeli *Nagykinizsről* indult el harci útjára *Szabó Jóska*, aki ügyes felderítőként, majd bátor gyalogos harcoshént küzdött a csatákban, és végül *Tápióbicskén* érte a halálos lövés – 12 éves korában. Emlékét a Tápió partján emelt honvédemlékmű mellett egy szerény kopjafa is őrzi. Szülőfalujában az iskola kertjében felállított kopjafák emlékeztetnek rá, az ősi templomban pedig, ahol 1837-ben megkeresztelték, ezévből helyezték el emléktáblát a tápióbicskei önkormányzat küldöttsége. A fehér márványtábla felirata:

Nagykinizs szülötte
Tápióbicske hőse

Az emléktábláért „cserébe” április 4-én – a tápióbicskei csata évfordulóján –, a nagykinizsiek népes küldöttsége újabb kopjafát hozott Tápióbicskére. Ezt a mai Harcmező utcában azon a helyen állították fel, ahol Karsa Ferenc honvédhadnagy naplója szerint a kis hős meghalt. Egykori parancsnoka így írta le az eseményeket:

„Amint a szűk utcába berohantunk, golyózápor fogadott, de azért meghökkenés nélkül tolakodtunk előre... Az utolsó erőfeszítésben elesik mellettem Szabó Jóska, hű legényem, aki 1848 dec. 11-től mindvégig mellettem volt, osztozott szívesen nélkülözésemben, igyekezett mindenben kedvemet keresni. Lelkemből, szívemből sajnálom a derék fiút, a vitéz katonát...” (Zrínyi Kiadó 1993.)

Ugyancsak említésre méltó szép hagyomány Tápióbicskén, az egykori bíró, *Fehér István* alapítványának ápolása, aki keresztet állíttatott az egyik tömegsír fölé, és vagyona egy részét 1882-ben arra szánta, hogy a nevezetes csata évfordulóján minden bicskei gyerek kapjon egy friss zsemlyét, amelyet a hősök vére által öntözött földön termett búzából készítettek. Ez a hagyomány azóta is töretlenül él, mindössze annyi változtatással, hogy időközben a zsemlyét ízletes bukta váltotta fel, amelyből az idén is 450 darab fogyott el... A bicskei csata helye fontos állomása a Pro Patria Szövetség *vörössípkás kerékpáros expedícióinak* is. E harci túra résztvevői felelevenítik itt a nevezetes hidi csatát, amely után a község polgármesterétől megkapják a kitüntetett vörössípkát. A tápióbicskei ütközetben áldozta életét a másik ismert gyermekhős, *Pilaszanovics Béla* 14 éves huszárszázados. A csatáról a nagykátai kötőzölyhelyre vitték, ahol belehalt súlyos sérüléseibe. Sírja a nagykátai temetőben van. A helybeli hagyományörzők a község főterén állítottak kopjafát az emlékére, ahol évente leteszik fogadalmukat a szövetség új tagjai. Ezévből a Pilaszanovics-család tagjai is megjelentek az avatóünnepségen, és egy szép zászlót adományoztak a helyi gyermekközösségnek.

1848 április első napjaiban *Jászberény* lett az ország „fővárosa”, mivel itt tartózkodott akkor a magyar katonai és politikai vezetés vezérkara. Innen indult a tavaszi győzelemsorozat. Ennek emlékére évek óta innen indulnak a hagyományörző kerékpáros expedíciók is Tápióbicske-Kóka-Tura-Isaszeg-Vác útvonalon, hogy végigjárják a dicső csaták helyszíneit. A városban elsők között alakultak meg a Jász-kürt-hagyományörző csapatok, és a Tanítóképző gyakorló iskolájának csapata állított először Pro Patria-kopjafát, amely előtt felavatták az első hagyományörzőket. Ugyancsak Jászberényben nyílt meg 1993-ban a szabadságharc gyermekhőseinek *múzeuma*, és akkor helyezték el a városháza falán az emléktáblájukat is.

A szomszédos *Jászkőhalmán* Tóth Imre András emlékére állítottak kopjafát a nagyszerű honismereti munkát végző helybeli hagyományörzők. Egykori földjük gyermekfejjel állt be a legendás hírű Lehel-huszárok közé, és derekasan végigküzdötte az egész szabadságharcot, kalandos úton fegyverrel tért haza, és a község megbecsült polgáraként különféle megbízatásokat vállalva tisztes öregkoráig szolgálta szülőfaluját. Élete tehát harcban és békében egyaránt példaképpel szolgálhat a mai nemzedékek számára.

A szabadságharcban kiemelkedő szerepet játszottak a zempléni fiatalok, köztük a *pataki diákok*. Rájuk emlékeztet a híres Kollégium főbejáratánál látható dombormű, és a Pro Patria Szövetség pataki bázisán emelkedő Hármashalom egyik dombja és kopjafája is. Pataki diák volt a már idézett *Karsa Ferenc* is, akinek szülőházán, *Zsujtán* emléktábla, a Kerepesi úti temetőben lévő sírján pedig kopjafa áll.

Sátoraljaujhelyen, az egykori zempléni megyeszékhelyen 1991-ben létesült az az emlékliget, amelyben a szabadságharcos emlékhelyekről hoztak kopjafákat a hagyományörző gyerekek küldöttei. A tavaszi hadjárat útvonalán, *Isaszegen* állítottuk fel a vörössipkás kerékpáros expedíciók első kopjafáját, a honvéd-tömegsírok szomszédságában.

A közeli *Tura* községben gondosan ápolt tömegsír, a falu főterén pedig emlékmű és kopjafa emlékeztet a turai csata hősi halottjaira.

Évente hadijátékkal ünnepeljük *Buda* visszavívásának évfordulóját – május 21-ét. 1993-ban ebből az alkalomból az ostromban résztvevő gyermekhonvédek emlékére állítottunk kopjafát a Vár déli bástyafalai alatt. Előtte veszik át a „Hazáért” elnevezésű kitüntetéseiket az arra érdemes gyerekek.

A legendás dunántúli kormánybiztos, *Noszlopy Gáspár* emléke főleg a somogyi-baranyai hagyományörzők szívügye. *Újvárfalván* lévő szülőháza udvarán – amely ma múzeum –, 1991. őszén állítottunk kopjafát, és azóta évente itt is korabeli eseményeket idéző izgalmas hadijátéokra kerül sor.

A 48-as hagyományok mellett hasonlóan megbecsültek a *Rákóczi-szabadságharc* emlékhelyei. Ezt jelzik a gyömrői, romhányi, vajai, tarpai emlékhelyeken állított kopjafák, helyi találkozók, pályázatok, helyi önkormányzatok kitüntetései.

Szövetségünk megalakulásának ötödik évfordulóján egyes csapatok is állítottak kopjafákat. Ugyanígy tettük emlékezetessé a határokon túl létrejött *testvérszervezetek* megalakulását is.

A *Kárpátalján* szervezett szövetség hivatalos bejegyzésének emlékére a sárospataki bázison állítottunk kopjafát, az erdélyi *Szülőfölkék Felfedezői Szövetsége* megalakulásakor pedig Nagybaconban, Benedek Elek házában kertjében.

A honfoglalás és államalapítás korának emlékhelyei nem csupán a *millemcentennárium* kapcsán fontosak szövetségünk életében. A helyi adottságoztól függően több csapatunk rendezett már táborát, avatást, találkozót a Vésztfő-Mágori emlékhelyen, a szabolcsi földvárban, Ópusztaszeren, *Vereckén*. Ez utóbbi helyen bontott zászlót 1992. május 9-én a Pro Patria Szövetség „Árpád Törzse”, amely a legifjabb korosztályokat tömöríti. Ekkor avatták fel a törzsi relikviákat, a zászlót, pajzsot és a Turult, és ekkor hangzott fel az itteni hadijáték során a Lehel kürtjének hangja is.

1996. ápr. 27-én került sor a második nagy vereckei találkozóra, amelyen népes hazai és kárpátaljai küldöttségek vettek részt. Ezúttal is hadijáték, zászlóavatás, ünnepi fogadalomtétel tette felejthetetlenné az eseményt, amelynek emlékére felállították a jászberényi kopjafa „testvérét”. Ennek tövéhez helyezték el a küldöttek lakóhelyük maréknyi földjét. A vereckei fogadalom fő gondolata így hangzik: Őseim országot szereztek nekem,/én a szülőföldemet teszem hazámmá.

A résztvevők Vereckéről 11 követ vittek Sárospatakra, amelyeket az önkormányzat által adományozott hatalmas „Honfoglalási emlékkő” tövében helyeztek el, illetve egy-egy marék vereckei földet vittek haza lakóhelyük emlékművéhez. Személyes emlékül mindannyian megkapták a találkozó Turul madárral ékes jelvényét.

Dr. Tóth József

EMKE vándorgyűlések Erdélyben

Ettől az évtől kezdve az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöksége vándorgyűléseken veszi számba egy-egy kistáj, régió magyar közművelődési életét. Az első ilyen jellegű megbeszélésre Kolozsvárott Györkös Mányi Albert Majális utcai emlékházában került sor. A házigazda EMKE egyesület Kolozs megye három tájegységre tagolódó közművelődési életét térképezte fel.

1. A legszomorúbb állapotban az *Erdélyi Mezőség* szórványba szorult magyarsága leledzik. Itt tíz- tizenöt évvel ezelőtt még felsőtagozatos magyar oktatási rendszer volt. A magyarság rohamos apadásának mértékét jelzi az, hogy ma már csak részben osztott iskolai alsótagozatok működnek. A többnyire ingázó és egymást sűrűn váltogató pedagógusok vajmi keveset tehetnek – tesznek – a sárbaragadt településeken. Nem jutnak el ide a magyar lapok sem, helyel-közzel a Duna-Televízió jelenti a magyar kultúra szinte egyetlen szellemi fogódzóját, mentőövét. Az általános helyzeten nem változtat lényegében az sem, de felbecsülhetetlen értékű, ahol lelkészek, pedagógusok hétvégi, vasárnap délelőtti rendezvényeiken játszva, szórakoztatva ismerkedtetik meg a kis létszámú gyermekcsoportokat mindazzal, ami a romániai tankönyvekből kimaradt: a kistáj, egész Erdély földrajzával, történelmével, mondákkal, mesékkel, a gyermek- és ifjúsági irodalommal. Botladozva, de elindult, magyarországi támogatással a vándor könyvkölcsönzés is. Párszázas könyvcsoportot bizonyos idő múltán átadnak a szomszédos falvaknak. A lakosság elapadása, művelődési közönye az alacsony népszaporulatnak, az elvándorlásnak és az önfeladó beolvadásnak a következménye.

2. Kolozs megyében nemcsak látszatra, hanem a szellem belső képe szerint a legfestőbb táj Kalotaszeg. A régió, közismerten káprázatos népviselete mellett varrottasairól, fafaragászatáról nevezetes. A szomorú az, hogy különösen a hímzések világát lepte el és rágja szét a „giccs moly”. Az útmenti árusok kitergetett portékáin mérhető fel ennek tömegessége. A tájékozatlan, vagy félműveltségű átutazó értéként érzékeli ezt is. Nagy léptekben törnek előre a helyi népművészet rovására a másféle kismesterségek is. Manapság a székelyföldi Korondtól Hegyeshalomig útszéli kosár és vesszőfonadékból készült bútortart között roboognak a kocsik. Még szerencse, hogy ezeket az iparművészeti tárgyakat, a gyékény- vagy kukoricafonadékból készült kalapokat, terítőket, faliszőnyegeket nem eszi még a giccs szúja.

Kalotaszeg közművelődési élete, ahol még van illye, érzékelhetően táncázás, műkedveléses fogantatású. Az elérhető csúcsokat és hatásosságot a tévéműsorokból is jólismert táncházmozgalom jelzi. A színjátszásban a mákóiak „vitték a legtöbbre”. Számos anyaországi turnén vettek részt, Budapest különböző színpadain többször is megjelentek, Márta Istvánnal és Kapolccsal való kapcsolataik igen gyümölcsözőek.

Rész vesznek a Jádzo Társaság rendezvényein Erdélyben, gyakori vendégek a háromszéki Shakespeare-ház (Árkos) vitafórumain. Mindennek nem kis köze van ahhoz, hogy az idén másodsorra is Angliában vendégeskednek. És mégsem fenéki tejjel itt sem az élet. A század elejétől folyamatosan működő színjátszó csapatokat is szétverhetik az új kihívások. Mákó esetében is megfigyelhető, hogy a jószándék is a visszajára fordulhat. A múlt évi Ilona napi találkozójukon a Magyarországról érkezők, a faluturizmusnak is kedvet teremtő szándékkal házigazdáiknak éjszakánkénti 500 forintnyi összeget fizettek. A községben vendégeskedő kétszáz erdélyi műkedvelő elszállásolása is hasonló módon történt, de azok, természetesen, nem fizettek. (A legtöbben még az utazási költségeket, a munkahelyi kiesést sem tudják vállalni.) Ebből belső háborúskodás támadt. Sértődések, irigység, meggyűlölet. Szétugrott a csoport. Az is előfordult, hogy a csoport tagjai keveselltek egy százezer forintos támogatást külföldi utazásra – és nem mentek el. A „csapat” az újabb angliai út révén újra összeállni látszik. Vezetőjük viszont, okkal, móddal „válogatós” lett.

A mákói eset önmagában csak pletykaszintű információ, tulajdonképpen egy közösség belső ügye is maradhatna, hisz kezelése is csak helyben lehetséges. Tudomásunk van róla viszont, hogy a testvértelepülési kapcsolatok más helyen is hasonló torzulásokba fulladhatnak. Viták keletkeznek az ajándékelosztás, elszállásolás, külföldi utak miatt, a közös öröm helyett haragos, gyűlölködő hangulat kerekedik – a kapcsolatokat kikezdeni kívánó idegenek öröme.

Mindez ellen egyetlen védekezési mód van: ha a közösség irányítói, vezéregyéniségei lelkileg is előkészítik a lakosságot az új helyzet értékeinek és előnyeinek az érvényesítésére.

3. A kolozsvári EMKE tanácskozáson Ferenc László körösfői lelkész és a presbitérium két tagja – Antal Albert és János – figyelemre méltó tervvel jelentkezett: bemutatták a leendő Körösfői Emlékpark dokumentációját. A kezdeményezés több szempontból is példaértékű.

A református egyház tulajdonában lévő templomkert nem lett volna elegendő nagyságú egy emlékpark létrehozására. A telektulajdonos szomszédok hosszú időre átengedték telkük használati jogát az egyház számára a Hegykert nevű dűlőben.

A létesítmény olyan dendrológiai park, amelyben szabadtéri színpad épül a működéséhez szükséges létesítményekkel, a kalotaszegi építkezés reprezentatív példái is helyet kapnak itt, a Barabás Miklós Céh támogatásával szobrász- és faragótáborokat létesítenek és a sétányok mentén létrehozzák az erdélyi történelmi személyiségek pantheonját; itt rendezik meg évenként a Vasvári-napokat, a szabadtéri kulturális központban olyan népművészeti bolt működik, amely a kistáj világhírű népművészetének megismerését és terjesztését szolgálja, és, szándékaik szerint, visszaszorítja a tárgyakat eredeti mivoltukból kiforgató giccset. Az emlékparkban kórustalálkozókat, falusi bálakat, vetélkedőket, népnepélyeket szerveznek. Céljuk a faluturizmus térhódításának elősegítése – a körösfőiek még idegenkednek a néprajzi értékek közé beengedni az idegeneket. Mindezek megvalósítására létrehozzák a Pro Körösfő Alapítványt.

Mindehhez, természetesen, külső támogatásra is igényt jelentenek be, de, elsősorban, arra van szükség, hogy a helybeliek érezzék a létesítmény szükségességét, amely, a látványosság és egyéb funkciók mellett a kistáj sokszázados értékeinek megőrzését is felvállalja.

Az Emlékpark létesítői számára kézenfekvő példa lehet a maga negyedszázados tapasztalatával a Csernátoni Tájélmúzeum Háromszéken, ahol, a Bod Péter Közmművelődési Egyesület szervezésében a helyi népfőiskola tucatnyi tanfolyamot, műhelyt működtet egész éven át, az évszak jellegzetességeihez igazítva ezeket. (Télen varrás, szövés, fonás, faragászat, a téli ünnepkörök szokásrendje; tavasztól őszig szabadtéri táborozások – tánc, faragászat, bútorfestés, stb.)

4. Kolozsvárott előállt egy furcsa helyzet: egy habókos nacionalista, történelmi és kortársi értékeket bitorló figura többet hallat magáról mint bármi más és rendkívüli energiákat von el hasznos, építő cselekedetektől. Tulajdonképpen ez is a hatalmi körök célja, ezért nézik el még azt is, hogy a városatyává felkent imposztor az ország maradék tekintélyét is elherdálja.

Kolozsváron azonban nemcsak ez történik. Amint ez a legutóbbi EMKE elemzésen is kiderült sokszínű, a hagyományokat mába építő művelődési és művészeti kezdeményezés lelt itt otthonra. (Rendkívül káros viszont, hogy az acsarkodó hatalmi villongásoktól ez a város sem szabadulhat meg, a februári megbeszélésen is szétömlött a panaszáradat.)

A sokszor tumultusosan gazdag kolozsvári közművelődési életből most egyetlen példaértékű mozzanatot emeltünk ki, a honismereti körét. Népszerűségére jellemző, hogy három év alatt százhatvanan szereztek itt „oklevelet”. Nagy többségükben fiatalok. A turizmus, tanulmányi- tájismereti kirándulások mellett Erdély történelmével, földrajzával ismerkednek, építészettörténettel, idegen nyelveket tanulnak, megismerkednek a turisztikai menedzselés alapjaival. Az előadók, túravezetők, vitapartnerek a legjobb szakemberek köréből kerülnek ki. Hogy munkájuk ne rekedjen meg helyi szinten külföldi, testvéregyesületi kapcsolatokat kezdeményeznek. Szó volt többek között arról is, hogy a székelyföldi nyári táborozásaik mellett kapcsolatot keresnek magyarországi honismereti körökkel s támogatók felajánlásait várják, hogy a millicentenárium bizonyos anyaországi rendezvényein csoportjaik résztvehessenek.

Címük (és vezetőjük): Kiss Margit, 3400 Cluj-Napoca, str: Horea nr. 28. I. 13. Románia. A honismereti körnek nincs székháza, iskolától bérelt helyiségekben működik.

Sylvester Lajos

Molnár József, Csongrád város polgármestere fogadást ad a Honismereti Akadémia résztvevőinek (Dudás Lajos felvétele)

Emlékkonferencia az ungvári unió 350. évfordulóján

A kárpátaljai görög katolikus egyház megszületését jelentő ungvári unió 350. évfordulóját ünnepeltük áprilisban, az önálló munkácsi görög katolikus püspökség felállításának 225. évfordulóját pedig augusztusban. A nemzetközi egyháztörténeti élet még egy, legalább ilyen jelentőségű eseményt is ünnepelt: a breszti unió 400. évfordulóját. Így az 1996. április 22-én Ungvárott rendezett konferencia „A breszti unió 400. és az ungvári unió 350. évfordulója” címet kapta.

A konferenciát megelőző napon, április 21-én nagyszabású szentmisét celebrált *Ioann Szemedi* munkácsi görög katolikus püspök. Az ungvári vár udvarán épült szabadtéri oltárt közvetlenül annak a katedrálisnak a romjai mellett állították fel, ahol 1646. április 24-én hatvanhárom orthodox pap letette a katolikus hitvallást *Jakusich György* egri püspök kezébe. A Vatikán részéről *Antonio Franco* bíboros, kievi pápai nuncius, valamint *Miroslav Marusin* bíboros, a Keleti Kongregáció titkára jelent meg. A görög katolikus egyház a sztálini politika következtében nemrég Európa – s talán a világ – legnagyobb tiltott és üldözött egyháza volt. Felszabadulásának jelentőségét az is jelzi, hogy állandó pápai követ tartózkodik Kiebben.

Másnap, április 22-én az ungvári Tudomány Házában rendezett konferencián az első előadó *Ernst Cristoph Suttner* teológiai professzor (Bécs) a marçai kolostor körül kibontakozott délvidéki uniót, valamint az ungvári és az erdélyi uniót egybevetve a szerb, ruszin és román uniók folyamatok hasonlóságait elemezte. *Athanas Pekar* OSBM egyháztörténész (Róma) a breszti uniótól az ungvári unióig eltelt fél évszázad során az uniók folyamat ukrán területen, illetve Kárpátalján tapasztalható sajátosságairól beszélt. *Ludovít Hataksim* professzor (Pozsony, Szlovák Akadémia Történelemtudományi Intézete) a szlovák ajkú görög katolikusokat érintő kérdésekről beszélt. Mint ismeretes, jelentős a szlovák görög katolikus-ság, és az ungvári uniónak így számos szlovák történelmi vonatkozása is volt. *Paul Robert Magocsi* professzor (Toronto) a görög katolikus egyháznak a ruszin etnikum identifikációjában betöltött szerepét vizsgálva rámutatott: az *asszimiláció* helyett az *adaptációt* választó egyháznak kulcsszerepe volt a ruszin nemzetiségi kultúra megőrzésében. – A további mintegy tíz téma közül kiemeljük *Bendász Dániel* gör. kat. lelkész, egyháztörténész (Nagyszőlős) előadását: apja, az elhunyt *Bendász István* kanonok hatalmas egyháztörténeti hagyatékát feldolgozva és kiegészítve a görög katolikus egyházat likvidáló sztálini politika éveinek eddig ismeretlen statisztikai adattárát nyújtva (áttértek, elítéltek, emigráltak) számolt be a munkácsi egyházmegye papságának sorsáról.

A magyarországi egyháztörténetet két előadó képviselte. – *Pirigy István* ny. teológiai professzor (Debrecen) az ungvári unió történeti vonatkozásait összefoglalva adatgazdag érveléssel mutatott rá: az unió mind lelkileg, mind külső vonatkozásaiban jól előkészített volt. Nem igaz, hogy a nép feje felett döntöttek volna az egyházi vezetők, amint az sem állja meg a helyét, hogy a papság kizárólagosan a gazdasági előnyök reményében vállalta Róma fennhatóságát. – E sorok írója az Egri Érseki Levéltárban újonnan feltárt források fényében korrigálta a munkácsi görög katolikus egyházmegye tizenyolcadik századi kultúrtörténetének több momentumát.

A konferenciát szervező munkácsi görög katolikus püspökség nagyszerű házigazdának bizonyult. Tapasztaltuk ezt az idejekorán kezdett szervezéstől a korrekt levelezéssel keresztül az előadóknak nyújtott kiváló, a kárpátaljai viszonyok ismeretében különleges meglepetésnek ható ebédig minden mozzanatban. A konferencia anyaga a püspökség kiadásában a közeljövőben megjelenik.

Földvári Sándor

Nem pénz, úgyszeretet kell!

Nagy szeretettel emlékszem vissza azokra az általános iskolai tanáraimra, akik kötelező tantárgyaikon túl – minden külön díjazás, vagy elismerés nélkül – dolgoztak és azon fáradoztak, hogy az iskolás tömegből összegyűjtsék azokat, akik tanítványaik lehetnek. Ilyen volt Abaújszántón akkor Homonnay István, később Bakonyi Béla is. Debrecenben a teológiai professzoraim közül dr. Tóth Endre egyháztörténész figyelmeztetett: „Amikor kikerültök egy faluba, nézzétek meg, hogy megírták-e már az egyházközség és a falu történetét, ha nem, írjátok meg, ha igen, olvassátok el, s írjatok jobbat!” (Így született: Egy tokajhegyaljai kisközség struktúraváltozása – Golop és népe című munkám.) Úgy érzem, ma is nagyon fontos és élő figyelmeztetések, biztatások ezek.

Amikor 1989-ben megválasztottak polgármesternek, létrehoztuk a tizennégy tanerős iskolát abban a faluban, ahol majdnem 20 esztendeig autóbusszal az úgynevezett székhelyközségbe utaztatták a gyerekeinket – olykor 140 tanulót is. Reménységgel vártam, hogy talán lesz egy történelem tanár, egy érdeklődő pedagógus a tizennégyből, aki a község története, múltja után is érdeklődik. Sajnos nem volt, s a mai napig sincs.

Az 1994/95-ös tanévben az önkormányzati testülettel egyetértésben három címet adtunk meg, hogy az iskolás gyerekek dolgozzák ki, s az önkormányzattól kapják a jutalmat. Bíráló bizottságba felkértem az iskola igazgatóját, a történelem és magyar szakos pedagógust, és a község könyvtárosát. Ilyen címeket írtunk ki: Vámosújfalu neve; Az iskoláztatás története Vámosújfaluban; Ki volt Csécsi Nagy Pál (akiről utcát neveztek el). Mindössze három pályamunka érkezett be, de kiosztottuk a díjakat: I. 3000 Ft, II. 2000 Ft és a III. 1000 Ft-ot kapott. Legkevesebb 5 gépelt oldal lehetett. Ezt a munkát úgy éreztem folytatni kell, s az 1995/96-os tanévre is írtunk ki témákat: 1. Vámosújfalu és Ósára (egy elpusztult település) kapcsolata. 2. Nagyapáink fogságban. 3. Községünk a II. Világháború alatt. 4. Helyi üzemek története (Tsz, Alumínium öntöde, Malom, Fűrészüzem stb.). Azért, hogy a gyerekek ne maradjanak segítség nélkül, megalakítottam a Vámosújfalui Honismereti Kört, és hétfőn esténként a polgármesteri hivatalban irányítottam a gyermekek gyűjtőmunkáját.

A gyerekek nagy érdeklődéssel jöttek (11 fő), felosztottuk a témákat, ki mivel foglalkozik, végül a munkával részt vettünk az Istvánffy Gyula gyűjtőpályázaton is Miskolcon. Ugyanezekkel a munkákkal a helyi iskolában kiírt pályázaton is részt vehettek. Valódi kis munkaközösség alakult ki. Nem csak a fenti témával foglalkoztunk, hanem volt, aki nagyszüleit faggatta, hogy annak idején mivel is játszottak, s azt írta le dolgozatban. A polgármesteri hivatal dolgozói segítségükre voltak a gépelésben és mindenki nagy örömmel vitte haza és adta be munkáját.

Legnagyobb öröm azonban a gyerekeknek a Helytörténeti gyűjteményben való tevékenykedés. Még az előző ciklusban vásároltunk egy múlt századi szabadkéményes házat, s egy szobáját már be is rendeztük, itt segítségünkre volt Séra Ferencné könyvtáros-pedagógus és Magossányi Sándorné igazgató-helyettes és a cserkészcsapatunk Balogh Emese és Sándor Cseperke vezetésével. Közletgyűjteményt kaptunk Hajdu Bálint gyűjtőtől, aki csak annyit kért, hogy tárlót biztosítsunk neki (ezt egy régi szekrényből ki is alakíthattuk).

Meg vagyok győződve, hogy a honismereti munkához nem pénz, hanem a hon szeretete kell, s ezt viszont át kell plántálni az általános iskolák tanulóiba. Adja Isten, hogy példánk ösztönözzön másokat is!

Emléktábla

Vásárhelyi Pál szülőházán

A reformkor jeles mérnöke halálának 150. évfordulója alkalmából újra emléktábla került Vásárhelyi Pál Szepesolaszi (Spišské Vlachy) főutcájában található szülőházára. A Vásárhelyi Pál érdemeit kellőképpen értékelő Magyar Mérnök- és Építész Egylet még a múlt század végén, 1895-ben szép márványtáblával emlékezett meg a Tiszaszabályozás tervezőjéről. Az Egylet lapjában közölt tudósítás szerint a 4 aranyos rozettával felerősített veres márványtábla az alábbi szöveggel hívta fel a szerény földszintes házra a járókelők figyelmét: *E házban született 1795-ben (Vásárhelyi Pál) a nagy magyar mérnök.* Az első ünnepség óta eltelt több mint 100 esztendő történelmi viharai lesodorták a házról a táblát, s nemcsak a tábla, hanem emléke is odaveszett.

Amint azt Michal Kiššáktól a város mai polgármesterétől megtudtuk – 1947-ben a településtől a városi rangot is megvonták, pedig ezt a címet még 1243-ban, IV. Béla királytól nyerte. Az 1989-es rendszerváltás után Spišské Vlachy vezetői újra napirendre tűzték a várossá nyilvánítás ügyét. Komoly kutatómunka indult a település történeti múltja feltárására, s ekkor derült fény a város és Vásárhelyi Pál kapcsolatára.

A régi ház mai tulajdonosa Ivan Čurilla kezdeményezte egy emléktábla újbóli elhelyezését. Az elgondolás Balassa Zoltán kassai újságíró közvetítésével a Magyar Hidrológiai Társaság tudomására jutott, melynek elnöksége támogatta az ötletet. Az ügyhöz sikerült megnyerni Szepesolaszi polgármesterét, s ezzel kezdetét vehette az előkészítés. A Fecső Szilárd szobrászművész által készített bronzportréval díszített márványtábla 1996. április 13-ika óta szlovák és magyar nyelven hirdeti Vásárhelyi Pál emlékét.

A város művelődési házában előadói ülést rendezett az önkormányzat, illetve magyar részről a Magyar Hidrológiai Társaság, valamint a Vízügyi Múzeum, Levéltár és Könyvtár gyűjtemény. Az első előadó Fejér László igazgató Vásárhelyi Pál életét és pályafutását méltatta. Felhívta a figyelmet arra az ellentmondásra, hogy amíg Vásárhelyi életútja és munkássága a szakirodalomban jelentős mértékben feltárt, addig levéltárainkban számos értékes tanulmány lappang, melyet a Duna-, Tisza- és más folyók Vásárhelyi által is vezetett felméréseinél készítettek, s melyek az egykori vízrajzi viszonyok ismeretéhez adnak máshonnan meg nem szerezhető forrást. Ezt követően Aleš Mazáč a kassai Hernád-Bodrog Vízügyi Igazgatóság vezetője beszélt a Tisza szlovákiai vízgyűjtőjén az elmúlt másfél évszázadban végrehajtott munkálatokról, s azoknak a térség vízgazdálkodásában betöltött kezdeményező hatásáról. Előadásában Vásárhelyi Pál munkásságának kiemelése mellett megerősítette, hogy a napjainkig elvégzett vízimunkákat nem lehet befejezettek tekinteni, mert dinamikus rendszerről lévén szó, a rendszer elemeit az antropogén igényeknek és a hidrometeorológiai viszonyoknak megfelelően állandóan tökéletesíteni kell. Mondanivalóját a következőkkel zárta: „A víz nem ismer határokat és mint közös készlet nemzetközi együttműködést igényel.” A harmadik előadó dr. Pados Imre vízügyi igazgató a Tisza-völgy középső- és alsó szakaszán végzett vízimunkálatokat elemezte. Megkülönböztetett figyelmet szentelt a Vásárhelyi-féle Tisza-szabályozási terv főbb szempontjainak, s értékelésében adatokkal támasztotta alá a tiszai vízimunkák leglényegesebb eredményeit.

A szépszámú hallgatóság előtt elhangzott előadásokat követően a Magyar Hidrológiai Társaság elnöke Juhász József professzor dr. Hajós Béla vízügyi helyettes államtitkár jelenlétében a Társaság 75 éves jubileumára kiadott érmet adta át Kiššák polgármesternek, majd a város vegyeskara kórusművekkel zárta az ünnepi megemlékezést. A Szlovák Nemzeti Felkelésről főtucá 47. számú házában falánál Juhász professzor Vásárhelyit méltatva felidézte pályafutásának megannyi jeles fordulóját,

összekapcsolva azokat a hazai vízgazdálkodás történetének fő vonulatával. Az emlékező mondatokat követően Kiššák polgármesterrel közösen felavatták a szépen kivitelezett emléktáblát, melynek szövege: *Ebben a házban született Vásárhelyi Pál mérnök 1795-1846.; a XIX. század kiemelkedő folyamszabályozója. Halálának 150. évfordulóján MCMXCVI.*

Fejér László

A 210 éves Ómoravicza köszöntése¹

Meghatódottan olvastuk az 1996. április 15-én keltezett meghívót, mely szerint a Nagykunság 3 települését és a Jászság egyedüli református községét meghívták a 210. évforduló ünnepségeire. Ez egyben azt jelenti, hogy az itt élő lakosokban még élnek a gyökerek, még ma is tudják, hogy mikor és honnan jöttek a régi hazánk termékeny földjére: a Bácskába.

Az is igaz, hogy nem ez az első találkozásunk. 1967. szeptember 20. az az emlékezetes nap, amikor Ómoravicza – idetelepüléskor Kussuthfalva – lakói eljöttek hozzánk az óhazába. Meglátogatták Jászkisért, majd elmentek Kunhegyesre, Kunmadarasra és a Nagykunság fővárosába Karcagra, érintve a negyedik települést, Kisújszállást is. Úgy gondolom, ez a látogatás lett alapja a ma is élő kapcsolatunknak, ami tovább erősödött 1986-ban az áttelepülés 200. évfordulója alkalmával, mégjobban erősödött 1995-ben, a Redemptio 250. évfordulóján rendezett ünnepségeken. Felemelő érzés volt 1995. október 7-én a záróünnepségünkön Karcagon való találkozás, ahol az emlékműre Ómoravicza küldöttei is elhelyezték emlékszalagjukat.

Mindannyiunk előtt közismert, hogy a török kiűzése után megindult az üres puszták, az elpusztult falvak helyének betelepítése. Ezt elkezdte III. Károly (1711-1740), folytatta leánya Mária Terézia (1740-1780), még tovább végezte a kalapos király II. József (1780-1790), aki a letelepedési pátensét 1782. szeptember 21-én adta ki, megjelölve a célját: „...nagyszabású telepítést kezd, melynek során a magyarországi üres területeket is be akarja népesíteni.”

II. József – édesanyja terrorisztikus betelepítésével szemben – szabad vallásgyakorlást ígért minden telepesnek. Ennek eredménye lett az, hogy a jászkunságiak református vallásuk ellenére állami telepítési akcióban vehettek részt, sőt 1785-ben már mindenki előtt természetessé vált, hogy a letelepítés független a vallástól.

Nagy Kalózi Balázs: *Jászkunsági reformátusok leköltözése a Bácskába II. József korában* című 1943-ban írt könyve foglalkozik ezzel. Ebben ezek olvashatók: volt még itt több üres pusztá, és ezeket szállták meg 1785 után a jászkunok, Feketyit, Ómoraviczát és Pacsért elsősorban. Kunhegyesről indult el a kezdeményezés 1784-ben, ami aztán tovább terjedt Karcag, Kunmadaras, Kisújszállás és Jászkisér lakóira. Talán tetszenek csodálkozni Jászkisér említésekor, hogy ez „Jászsági település”, de a kutatásaim és más, konkrét adat alapján Jászkisér „kun”, és nem jász település.

A jászkunságiak céltudatosan valamelyik kincstári pusztára akartak költözködni. Előbb otthon tisztázták, ki akar elmenni, s csak ezek után kérték átköltözésüket. A jászkisériek Ómoraviczára való településében nagy része volt annak, hogy a németek telepítésétől elálltak, és e területet a jászkunok rendelkezésére bocsátották. Most szóról-szóra idézem Nagy Kalózi Balázs könyvét: „Az idetelepült kisériek a többi telepesekkel 9247 hold földön gazdálkodtak, majd a területet kiegészítették 19 467 khr-ra. Ómoravicza tudunkkal ma is magyar település, sőt kutatásaimban egy XVIII. századi térképen Kossuthfalva néven szerepelt.”

¹ Elhangzott 1996. április 27-én Ómoravicán, az évfordulós ünnepségen. (Szerk.)

A Csete Balázs Honismereti Szakkör 26 éve működik Jászkiséren, s ezen község, mint Ómoravicza is mindig Kossuth pártján állt. Kisér adta a legtöbb katonát a szerb Damjanichnak, Stráda Eduárd 200 q gabonát szállított Pest-Budára a 48-as hadsereg élelmezésére. 1867-ben Gulyás István kiséri ügyvéd levelet írt Kossuthnak, hogy legyen a kerület képviselője, amit azonban az augusztus hó 5-én küldött válaszában nem fogadott el. 1918. november 14-én a jászkiséri képviselő testület levelet küldött Károlyi Mihálynak, hogy hazánk ne „Királyság, hanem Köztársaság legyen”. Nem a véletlen műve volt tehát, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye 1992-ben Kossuth születésének 190. évfordulóját Jászkiséren rendezte meg, ahol Szabad György volt az ünnepi szónok.

Mi Jászkisériek kívánjuk, hogy ez az 1967 óta tartó barátság maradjon meg nemcsak most, hanem a jövőben is. Kossuth Lajos csak 1864-ben fedezte fel, hogy sok nemzetiségű Kárpát-medence népeinek együtt, egymással csak békében lehet élni, amint ezt József Attila is olyan szépen mondja: „Dunának-Oltanak egy a hangja.” A Duna medence népei ne veszekedéssel, hanem az egymást segítő testvéri szeretetben éljenek együtt.

Győri János

Az ózdi városi múzeum

A kohászvárosban 1971-ben hozták létre a Gyártörténeti Múzeumot azzal a céllal, hogy őrizze és közkinccsé tegye a nagymúltú ózdi vasgyártás történeti emlékeit, s a volt munkások életkörülményeit. 1994 őszétől már városi múzeummá bővülve a település múltja is teret kap az intézményben. A múzeum a régi gyári iskolaépületben kapott helyet. Ózd első írásos említése 1272-ből való, s a gyár építése 1846-ban vette kezdetét. Telepítői arra a szén vagyona építették az üzemet, amelyet akkor már feltártak Ózd környékén. Az első évtizedek terméke a kavaró és forrasztásos eljárással készült acél volt, amelyet kovácsolással és hengerléssel dolgoztak fel. A múzeumban maketten látható az az egyetlen épület, amelyből a gyár az üzembelhelyezéskor állt. Egy bányarészlet fa csillével és kéziszerszámokkal a múlt század végének műszaki színvonalát tükrözi és hangsúlyozza a barnaszén fontosságát a gyár és a település életében.

A kavaró- és forrasztóüzem makettjei különféle munkafolyamatokat jelenítenek meg. Látható a gőzpöröly és a háromállványos lupa-hengerson működő, kicsinyített mása is. 1882-ben, a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. létrejöttékor jelentős fejlesztést hajtottak végre a gyárban, új üzemcsarnokot is építettek. Műszaki rajzok és nagyméretű fotók szemléltetik ezt a kort.

Betekintést nyújt a kiállítás a vasérc kohósítása fejlődésébe, a bucakemencétől a nagyolvasztóig. Az acélműi makettek sorát az 1895-ben üzembe helyezett 25 tonnás generátorgáz-tüzelésű SM-kemence nyitja meg. Látható az 1895-ben telepített és 1929-1930-ban modernizált 1000 mm-es blokk- és bugasor, valamint az 1913-ban üzembe helyezett finomsor működő makettje. 1872-ig a gyár nem kapcsolódott az országos vasúti hálózathoz, így minden anyagszállítás lovasszekerekkel történt. Innen követhető végig az üzemi vasúti szállítás fejlődése. Egy munkáskonyha és egy lakószoba a dolgozók életkörülményeivel ismerteti meg a látogatót.

A múzeumhoz tartozik a Szakmunkásképző Iskola parkjában (Bolyki főút 2.) kialakított ipari skanzen. Itt eredeti állapotában látható több régi berendezés, pl.: gyorsdrótsori hengerállvány, desintegrátor, Worthington-szivattyú, gázfejlesztő generátor, 1000 mm nyomtávú gőzmozdony és szerkocsija.

A múzeumban jelenleg is bővítik a kiállításokat. Látható lesz Ózd - környéke régészeti leleteit bemutató tárlat, amelyet majd Ózd középkori története követ.

Kerékvártó Mihály

Lakatos Demeter versmondó és népdaléneklési verseny Erdélyben

A Lakatos Demeter Egyesület, amely a moldvai (csángó) magyarok iránt érdeklődőket fogja össze, 1994 őszén versmondó és népdaléneklési versenyt hirdetett magyarországi, erdélyi és moldvai diákok részére Magyarországon. A Lakatos Demeter csángó költő nevét viselő versenyen a szabófalvi költő verseiből és moldvai magyar népdalokból, balladákából lehetett választaniuk a résztvevőknek. Ezt a versenyt az idén Erdélyben hirdettük meg erdélyi és moldvai diákok számára, s a területi fordulók után a döntőre Csíkszeredában a József Attila Általános Iskolában került sor 1996. május 11-én.

Borbáth Erzsébet igazgatónő köszöntője után *Halász Péter*, az Egyesület titkára bevezetőjében szót a székelyek és a csángók kapcsolatáról, azokról a kutatókról, akik a moldvai magyarok történetét, népművészetét, népköltészetét, nyelvjárását összegyűjtötték. Méltatta Lakatos Demetert, s végül Domokos Pál Pétert a csángók legnagyobb kutatóját, akinek idén 95. születésnapját ünnepeljük, mely alkalomból Csíksomlyón Bodó Levente erdélyi szobrászművész Domokos Pál Péter szobrát avatják fel július 6-án. A döntőbe 52 diák jutott be, 50 szerepelt, tízen mindkét számban, tehát a zsűri 60 előadást hallgatott meg, versmondást, éneklést felváltva. Ódzkodtunk ettől a rendezéstől azt híván, hogy túl hosszúvá nyúlik a döntő és fárasztó lesz mind a résztvevők, mind a zsűri számára, de be kellett látnunk, hogy a rendezőknek volt igazuk: így a közönség, a szereplők és a bírálók is hallhattak mindenkít, a számok peregetek egymás után, s nemhogy elfáradtunk volna, hanem felemelő élményektől gazdagodva, felüldülve fejeztük be a versenyt. Ráadásként a versenyző moldvai diákok *Guzsalyasban* címmel vidám táncos-énekes jelenetet adtak elő.

A bíráló bizottság tagjai voltak: a népdaléneklési versenyen: *Domokos Mária* népzenekutató, *Kóka Rozália* előadóművész, *Pávai István* népzenekutató; a versmondó versenyen: *Bálint Ferencné* tanár, *Donkóné Simon Judit* tanár, versmondó, *dr. Grega Sára* tanár. A diákok azokból a romániai magyar iskolákból kerültek ki, ahol moldvai diákok tanulnak: Csíkszereda egy általános és öt középiskolájából, Bukarest egy középiskolájából és a székelyudvarhelyi tanítóképzőből. (Moldovában nincsenek magyar iskolák!) Hála és köszönet a felkészítő tanároknak, jól szerepeltek a versmondó versenyen, ezúttal jobban, mint a népdaléneklésin. A zsűri tagjainak szemébe könny szökött a meghatottságtól, látván a tiszta, őszinte gyermekarcokat, hallván az értelmes, átélt versmondást, a telt, zengő énekhangot. Hogy a zsűri miért nem volt teljesen elégedett az énekesek felkészülésével, annak okára is fény derült a verseny után következő értékelő megbeszélésen. Jóllehet előzőleg kaptak hangkazettákat, a felkészítést nem szaktanárok végezték, Romániában ugyanis a középiskolákban nincs ének- és rajztanítás, nincsenek ének-zene tanárok.

A döntőbe jutott 50 versenyzőből 34 volt moldvai (csángó) magyar, az I. díjas 10 versmondó közül 6 (60%), az I. díjas 6 énekes közül pedig 4 (66%). A döntő minden résztvevője kapott könyvjutalmat, a II. és III. helyezettek könyveket, kazettákat és pénzjutalmat. Az elsők ezen kívül még magyarországi honismereti táborban való részvételt is nyertek.

Hogyan foglalhatnánk össze a verseny jelentőségét? Közelebb hozta egymáshoz az erdélyi és a moldvai magyar diákokat, segített megismerni az ősi moldvai magyar kultúrát Erdélyben is. Növelte a moldvai magyar ifjúság öntudatát, nemzeti büszkeségét, hiszen minden résztvevő az ő – eddig egyetlen, önképzéssel felemelkedő – költőjük verseit szavalta, az ő népdalaikat, népballadáikat énekelte. Az erdélyi versenyzők közül sokan szintén moldvai viseletet öltöttek, aminek jelentőségét akkor érezhetjük át igazán, ha tudjuk, hogy székelyek és csángók között sem teljes az egyetértés, a moldvai gyerekeket az erdélyiek sokszor csúfolják eltérő nyelvjárásukért, énekestílusukért. Aki a másik népviseletét felölti, ezzel tiszteletét, szeretetét fejezi ki iránta. A moldvai fiatalokban rejlő erőt, tehetséget látva a résztvevő székely diákok nem fogják többé csúfolni őket, hanem maguk is apostoláivá válnak a moldvai magyar kultúrának.

Dr. Grega Sára